

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Ievos Pėstininkaitės

V kurso, darbo ir socialinės
teisės studijų šakos studentės

Magistro darbas

Profesinės pensijos Lietuvos ir Europos Sąjungos valstybėse

Occupational pensions in Lithuania and European Union countries

Vadovė: doc. dr. Vida Petrylaitė

Recenzentė: lekt. Simona Cirtautė-Kaminskienė

Vilnius

2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe nagrinėjamas profesinių pensijų institutas Lietuvoje ir Europos Sąjungos valstybėse. Darbo tikslas yra atkasti ir išanalizuoti esminius profesinių pensijų teisinio reguliavimo nuostatas Lietuvoje ir pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse.

Pagrindiniai žodžiai: pensijos, profesinės pensijos, profesinės pensijos Lietuvoje, profesinės pensijos Europos Sąjungoje

This paper examines occupational pensions in Lithuania and European Union countries. The purpose of this paper is to analyse essential legislation of occupational pensions in Lithuania and chosen European Union countries.

Key words: pensions, occupational pensions, occupational pensions in Lithuania, occupational pensions in European Union

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1 Profesinių pensijų vieta pensijų sistemoje.....	4
1.1. Profesinių pensijų instituto samprata.....	4
1.2. Profesinių pensijų kaupimo schemas.....	8
2. Profesinių pensijų kaupimo teisinis reguliavimas Lietuvoje.....	11
2.1. Lietuvos pensijų sistema.....	11
2.2. Profesinių pensijų kaupimo teisinės nuostatos.....	14
2.2.1. Profesinių pensijų asociacijos veiklos vykdymo reguliavimas.....	15
2.2.2. Gyvybės draudimo įmonių profesinių pensijų kaupimo veiklos reguliavimas.....	17
2.2.3. Pensijų kaupimo fondų veiklos vykdymo teisinės nuostatos.....	19
3. Profesinių pensijų kaupimo sistemos Europos Sąjungos valstybėse.....	24
3.1. Profesinių pensijų fondų steigimo ypatumai Europos valstybėse.....	24
3.2. Profesinių pensijų fondų veiklos reguliavimo teisinės nuostatos ES šalyse.....	25
3.2.1. Švedija.....	25
3.2.2. Nyderlandai.....	28
3.2.3. Ispanija.....	32
3.2.4. Prancūzija.....	38
3.2.5. Airija.....	42
IŠVADOS.....	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	50
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY.....	56

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Praeito šimtmečio pabaigoje Europos Sąjungos valstybės susidūrė su socialiniais pokyčiais šeimos ir užimtumo struktūrose (padidėjo ištuokų skaičius, išaugo aukštos kvalifikacijos specialistų poreikis ir kt.), pasikeitusia ekonomine situacija (sumažėjusi ekonominė plėtra ir deindustrializacija) ir demografiniais iššūkiiais (visuomenės senėjimas) (Bitinas, 2011, p. 7). Statistikos apžvalgose prognozuojama, kad demografiniai pokyčiai dėl žemo gimstamumo ir ilgėjančio ilgaamžiškumo ES šalyse santykį tarp darbingų ir nedarbingų gyventojų 2050 m. padidins iki 2 asmenų vienam 65+ asmeniui (kai 2007m. buvo 4 asmenys vienam 65+) (Werner et al., 2011).

Dėl šių tendencijų daugelis Europos Sąjungos šalių pradėjo keisti savo pensijų sistemas į daugiapakopę pensijų sistemą, kurioje pirmoji pakopa yra valstybės garantuojamos socialinio draudimo pensijos, antroji pakopa – profesinės pensijos ir trečioji pakopa – savanoriškos kaupiamosios pensijos. Šių pensijų sistemų reformų tikslas - skatinti alternatyvius pensijų kaupimo šaltinius, didinti asmeninę gyventojų atsakomybę už savo būsimas pensijas, mažinti socialinio draudimo pensijų išpareigojimus ir kurti veiksmingas informacijos mainų sistemas Europos Sąjungoje. (Bitinas, 2015, p. 7)

Darbo objektas: profesinių pensijų institutas.

Darbo tikslas: atskleisti ir išanalizuoti esminius profesinių pensijų teisinio reguliavimo nuostatus Lietuvoje ir pasirinktose ES šalyse.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti profesinių pensijų sampratą
2. Išanalizuoti profesinių pensijų teisinį reglamentavimą Lietuvoje
3. Atskleisti ir išanalizuoti profesinių pensijų sistemas pasirinktose ES valstybėse

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti iškeltus darbo uždavinius, buvo taikoma ir derinama keletas tyrimo metodų. Literatūros analizės metodas naudotas atskleisti profesinių pensijų sampratą, nagrinėti skirtingas profesinių pensijų sistemas. Dokumentų analizės metodas naudotas analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius profesinių pensijų institutą. Loginės analizės metodas naudos apibendrinti šaltinių tyrimo rezultatus, bei formuojant išvadas. Pritaikant lyginamąjį metodą siekiama atskleisti profesinių pensijų sistemų panašumus bei skirtumus pasirinktose valstybėse. Svarbiausi šaltiniai šiame darbe yra nacionaliniai teisės

aktai, A. Bitino ir R. Lazutkos moksliniai darbai ir Europos Komisijos (*ang. European Commission*) dokumentai.

Temos originalumas. Mokslinėje literatūroje profesinių pensijų tema nėra labai paplitusi. Ruošiant darbą daugiau mokslinių straipsnių šia tema buvo susidurta užsienio valstybėse. Su Lietuvoje apgintais magistro darbais šia ar panašia tema neteko susidurti.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trijų dalių dėstomoji dalis ir išvados. Įvade aptariami darbo tikslai, uždaviniai, temos aktualumas. Pirmojoje darbo dalyje atskleidžiama profesinių pensijų vieta pensijų sistemoje, nagrinėjant profesinių pensijų instituto sampratą ir profesinių pensijų kaupimo schemas. Antrojoje darbo dalyje analizuojamas profesinių pensijų teisinis reglamentavimas Lietuvoje, apžvelgiant Lietuvos pensijų sistemą ir nagrinėjant profesinių pensijų kaupimo teises nuostatas. Trečiojoje dalyje analizuojama pasirinktų Europos Sąjungos valstybių profesinių pensijų kaupimo sistemos.

1. Profesinių pensijų vieta pensijų sistemoje

1.1. Profesinių pensijų instituto samprata

Europos valstybėse pirmieji profesinių pensijų fondai atsirado XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje. Šie fondai steigiami pagal darbdavių ir darbuotojų susitarimus, remiantis kolektyvinėmis sutartimis (Bitinas, 2015, p. 10). Kokybinis šuolis užtikrinant stabilias pensijas įvyko XX a. viduryje, ratifikavus 1952 m. Socialinės apsaugos (minimalių standartų) konvenciją (Nr. 102), kuri remiasi pagrindiniais socialinės apsaugos principais: apibrėžtų išmokų garantija; darbdavių ir darbuotojų dalyvavimas administruojant sistemas; bendra valstybės atsakomybė už tinkamą išmokų teikimą ir tinkamą institucijų administravimą; kolektyvinis išmokų finansavimas iš draudimo įmokų arba mokesčių (Convention Concerning Minimum Standards..., 1952).

Pensijų sistema paprastai įsivaizduojama kaip trijų pakopų sistema, kurioje pirmoji pakopa yra pagrindinė, ji apima visus piliečius ar bent samdomąjį darbą dirbančius gyventojus - tai valstybinės arba socialinio draudimo pensijos, kurias apibrėžia įstatymai ir kurių sklandų veikimą garantuoja valstybė. Antroji pakopa – tai profesinių pensijų sistemos, kurias teikia individualūs darbdaviai, jų asociacijos, profesinės sąjungos. Dalyvavimas profesinių pensijų sistemose dažniausiai yra kolektyvinis, pagal socialinių partnerių sutartį. Trečioji pakopa yra savanoriškas privatus draudimas, kuriuo asmenys rūpinasi patys (Lazutka, 2002, p. 64). R. Lazutka pažymi, jog toks skirstymas yra pagrįstas gyventojų aprėpties kriterijumi – t.y., kiekviena pakopa apima skirtingą gyventojų skaičių: pirmoji pakopa apima visus arba bent pagrindinę dalį darbuotojų, antroji – tam tikras darbuotojų grupes, o trečioji – tik tuos, kurie individualiai pasirinko draustis savo noru (Lazutka, 2002, p. 64).

Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 3 d. Direktyva 2003/41/EB (toliau – direktyva 2003/41/EB) nustato įstaigų, atsakingų už profesinių pensijų skyrimą, veiklos pradėjimo ir vykdymo taisykles. Reikalaujama, kad kiekviena valstybė narė užtikrintų, kad būtų įgyvendintos tinkamai parengtos taisyklės dėl bet kurios įstaigos valdomos pensijų sistemos funkcionavimo. Šioje direktyvoje yra akcentuojama, kad „kai remiantysis subjektas garantuoja ištarnauto laiko išmokų mokėjimą, jis įsipareigoja skirti pastovų finansavimą“. (direktyva 2003/41/EB, 2003) Tam, kad būtų užtikrintas pastovumas, būtinas įvairių rizikų valdymas.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2016 m. gruodžio 23 d. direktyva (ES) 2016/2341 dėl profesinių pensijų įstaigų (PPI) veiklos ir priežiūros (toliau – direktyva 2016/2341) numato, kad „visos PPI taikytų veiksmingą valdymo sistemą, kuria būtų užtikrintas patikimas ir rizikos ribojimu pagrįstas jų veiklos valdymas. Tą sistemą sudaro tinkama ir skaidri organizacinė struktūra, kurioje aiškiai paskirstytos ir tinkamai atskirtos pareigos, ir veiksminga informacijos perdavimo užtikrinimo sistema. Valdymo sistema apima atsižvelgimą į aplinkos, socialinius ir valdymo veiksnius, susijusius su investiciniu turtu priimant sprendimus dėl investicijų, ir ji reguliariai persvarstoma atliekant vidaus peržiūrą“ (direktyva 2016/2341). Rizikos valdymo sistema turi būti veiksminga: „Valstybės narės reikalauja, kad PPI vykdytų veiksmingą rizikos valdymo funkciją, proporcingą savo dydžiui ir vidaus organizacijai, taip pat veiklos dydžiui, pobūdžiui, mastui ir sudėtingumui. Ta funkcija struktūruojama taip, kad būtų sudarytos sąlygos veikti rizikos valdymo sistemai, kurią nustatydamą profesinių pensijų įstaiga patvirtina strategijas, procesus ir ataskaitų teikimo tvarką, būtinus siekiant individualiu ir bendru lygmeniu nustatyti, įvertinti, stebėti, valdyti riziką, kylančią ar galinčią kilti PPI ir jos valdomai pensijų sistemai, ir jų tarpusavio priklausomybę ir apie jas reguliariai teikti ataskaitas PPI administraciniam, valdymo ar priežiūros organui“ (direktyva 2016/2341).

Pensijų sistemos ES valstybėse narėse skiriasi, nes kiekviena sistema tam tikru būdu atspindi specifinę institucinę struktūrą. Vis dėlto yra tam tikrų bruožų, kuriais pasižymi dauguma šių sistemų. Sistemoms būdingi panašūs bruožai, ir galima stebėti panašius pokyčius, nes daugelis valstybių narių susiduria su tomis pačiomis bendromis problemomis, susijusiomis su pensijų tvarumu ir pakankamumu. Apskritai naudinga išskirti skirtingas pensijų pakopas: valstybinę privalomąją senatvės pensiją, profesines pensijas ir privačius taupymo planus. Pagrindinė struktūra yra bendra visose pensijų sistemose. Tačiau kiekvienos pakopos dydis priklauso nuo institucinės kiekvienos valstybės narės konteksto ir todėl skiriasi visoje ES. (Werner et al., 2011)

Pirmosios pakopos pensijos dažnai grindžiamos einamojo finansavimo principu (PAYG), kai dabartinių darbuotojų įmokos ir mokesčiai naudojami finansuoti (dažnai priklausomai nuo darbo užmokesčio) dabartinių pensininkų pensijos. Daugelyje valstybių narių valstybinės pensijų sistemos apima minimalios pensijos, skirtos senatvės skurdui mažinti. Aprūpinimas pirmosios pakopos pensijomis ir dalyvavimas jose paprastai yra įstatymais nustatyta tvarka. Tuo tarpu antrosios pakopos pensijų kaupimo tikslas - užtikrinti pensininkams pakankamą pakeitimo normą, kuri yra palankesnė nei vien tik pirmosios

pakopos pensijų lygis. Profesinių pensijų sistemos gali būti savanoriškos arba privalomos, o kai kurios valstybės narės valstybėse yra abiejų tipų. Vis dėlto ne visose valstybėse narėse yra profesinių pensijų sistemos pensijų sistemų. Trečioji pakopa - tai individualios privačios pensijų sistemos. Paprastai privačios pensijos pensijų sistemos yra savanoriškos, tačiau daugumoje valstybių narių, turinčių trečiąją pakopą, privačios santaupos yra skatinamos mokesčių subsidijomis. (Werner et al., 2011)

Taigi profesinių pensijų schemas ES taikomoje trijų pakopų pensijų klasifikavime yra antrojoje pakopoje, dalyvavimas jose yra susijęs su darbine ar profesine veikla. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) pateikiamoje pensijų klasifikacijoje bei kituose tarptautiniuose dokumentuose sutinkame sąvokas *profesinių pensijų schema* ir *profesinių pensijų planas* – jos naudojamos kaip sinonimai ir priskiriamos privačių pensijų planų grupei (OECD, 2005, p. 12). Jei darbdaviai netaiko profesinių pensijų sistemos arba jei tam tikros jų sistemos taikomi apribojimai, pagal įstatymą jie privalo užtikrinti, kad jų darbuotojai turėtų galimybę naudotis bent viena standartine PRSA (t.y., privačios individualios pensijų kaupimo sąskaitos, kurios skirtos suteikti žmonėms lankstų būdą taupyti pensijai, kad jas galėtų gauti fiziniai asmenys (nepriklausomai nuo užimtumo statuso) (The Pensions Authority, 2020).

Galimybė naudotis profesinių pensijų planais yra susijusi su profesiniais santykiais tarp plano nario ir fondą steigiančio subjekto (plano rėmėjo). Profesiniai planai gali būti įsteigti darbdavių ar jų grupių (pvz. pramonininkų asociacijos), darbo ar profesinių sąjungų kartu ar atskirai. Tokius planus administruoti gali tiesiogiai jų steigėjas arba nepriklausomas subjektas (pensijų fondas ar finansų įstaiga, veikianti kaip pensijų aprūpintojas). Bet kuriuo atveju – ar profesinės pensijos planą administruoja pats steigiantysis subjektas, ar pensijų fondas, atsakomybė už jo priežiūrą ir veikimą tenka steigiančiajam subjektui (plano rėmėjui) (OECD, 2005, p. 12).

Dalyvavimas profesinių pensijų schemose gali būti privalomas arba savanoriškas. Profesinių pensijų schemų klasifikavime taip pat yra skiriami privalomieji arba savanoriški pensijų planai – pagal darbdavio įpareigojimą kurti tokius planus savo darbuotojams:

- Privalomieji pensijų planai (angl. *Mandatory occupational pension plans*) – tai planai, privalomi darbdaviui. Šiuo atveju, įstatymas įpareigoja darbdavį sukurti profesinės pensijos planą ir pervesti į jį įnašus. Netgi tais atvejais, kai darbuotojo

dalyvavimas tokiaame pensijų plane yra savanoriškas, šis planas vistiek laikomas privalomu.

- Savanoriški pensijų planai (angl. *Voluntary occupational pension plans*) – jų sudarymas nėra privalomas darbdaviui (įskaitant ir tuos, į kuriuos darbuotojas yra automatiškai įregistruojamas kaip darbo kontrakto dalis arba kai įstatymas reikalauja, jog darbuotojas savanoriškai pasirinktų jo darbdavio siūlomą profesinės pensijos planą) (OECD, 2005, p. 13).

Paprastai profesinės schemas yra kaupiamosios, t.y. pensinis turtas įgyjamas iš įmokų ar darbdavio priedų ir šių įmokų investavimo palūkanų. Kaupiamųjų pensijų sistemoje įmokos surenkamos į tam tikrą fondą, vadinamą rezervo fondu. Tokių fondų tikslas – suteikti papildomas socialines garantijas darbuotojams kaupti didesnei pensijai senatvėje, motyvuoti darbuotojus. Atitinkamai taikomos ir mokesčių lengvatos (Bitinas, 2015, p. 10).

Tame fonde nuolat turi būti pakankamo dydžio lėšų kiekis, kuris leistų patenkinti turimus įsipareigojimus. Kaupiamųjų pensijų sistemoje kiekvienas jos dalyvis gaus tiek, kiek įmokėjo ir kiek pavyko gauti papildomų pajamų tas įmokas investavus (t.y. įmokos plus investicinis pelnas). Tai reiškia, jog kaupiamojoje sistemoje egzistuoja glaudus ryšys tarp asmens mokėtų įmokų ir gaunamų išmokų. Teisę į išmokas suteikia privati sutartis, o ne įstatymas, teisė į pensiją yra finansinė, o ne politinė (Lazutka, 2002, p. 69). Tokios pensijų schemas nariai yra skirstomi į tris grupes:

1. Aktyvūs nariai, kurie dar dirba įmonėje ir moka įmokas;
2. Išėję į pensiją nariai, kurie gauna pensiją;
3. Pasitraukę nariai, kurie jau nedirba įmonėje, bet dar neišėjo į pensiją, tačiau turi įgytas teises į pensiją, remiantis ankstesniu darbo stažu įmonėje (Lazutka et al., 2013, p. 142).

Kaupimo būdai profesinių pensijų fonduose gali būti įvairūs: darbdavys kaupia nustatytą kiekvieno darbuotojo atlyginimo procentą; pensiją kaupia darbdavys ir darbuotojas, kad bendra darbuotojo pensija sudarytų nustatytą darbo užmokesčio dydį; darbdavys kaupia vienodą lėšų sumą visiems darbuotojams; darbdavys kaupia vienodą lėšų sumą (arba nustatytą procentą) nuo kiekvieno darbuotojo atlyginimo (Bitinas, 2015, p. 10).

1.2. Profesinių pensijų kaupimo schemas

Profesinių pensijų schemas (planai) pagal finansinę atsakomybę už išmokas yra trijų tipų: apibrėžtų išmokų (angl. *defined benefits* – DB), apibrėžtų įmokų (angl. *defined contributions* -DC) ir hibridinės. Kitaip tariant, finansiniu aspektu, sutartyse dėl profesinių pensijų kaupimo svarbios dvi dimensijos: (1) kaip kaupiamos įmokos ir (2) kokia sutartis su pensijų gavėju dėl išmokos dydžio.

Apibrėžtų išmokų (DB) profesinė schema išėjus į pensiją siūlo fiksuotą pensijos dydį. Šiuo atveju už pensijos mokėjimą ir tam tikrą jos dydį atsakingas darbdavys, pensijas teikiantis pensijų fondas ar draudimo bendrovė. Tai reiškia, kad iš anksto numatyta pensiją garantuoja minėtos institucijos. Labiausiai paplitęs DB tipas yra su darbo užmokesčiu susiję schemas - jos gali būti siejamos su darbo užmokesčiu, uždirbtu per paskutinius darbo metus (pvz., per paskutinius trejus ar penkerius užimtumo metus) arba vidutinio darbo užmokesčio schemas, kai pensija yra paremta dalyvio per darbinę karjerą uždirbtu vidutiniu darbo užmokesčiu (Lazutka, 2002, p. 69).

Apibrėžtų įmokų (DC) profesinėse schemose yra nustatomos darbdavio ar/ir darbuotojo mokamos fiksuotos įmokos į schemą – paprastai tai gali būti tam tikra darbo užmokesčio dalis ar fiksuota metinė įmoka. Šiuo atveju, nėra jokio aiškaus apibrėžto pensijos išmokos lygio – pensijos dydis priklauso nuo sukauptų įmokų asmens išėjimo į pensiją dieną (Lazutka et al., 2013, p. 142). Tai reiškia, jog finansinė atsakomybė ir būsimos pensijos dydis tenka pačiam asmeniui – pvz., jeigu jis kažkuriuo darbingo amžiaus laikotarpiu negebės mokėti įmokų į fondą (prarandamos lėšos) arba taupymo metu lėšos nuvertės, tuomet senatvėje teks tenkintis mažesnėmis išmokomis, nei jis tikėjosi (Lazutka, 2002, p. 69).

Bitinas pažymi, jog kaupiamosios pensijų schemas turi pranašumų ir trūkumų, nes, visuomenei senstant, vis sudėtingesnis tampa pajamų perskirstymas. Trūkumas yra ilgas sistemos brandos laikotarpis iki jos realaus funkcionavimo pradžios, sudėtinga apsauga nuo infliacijos, išmokos nepadidina realios pensijų vertės esant ekonomikos augimui, taip pat kaupiamosios sistemoje rinkos reiškiniai sistemos dalyviams yra sunkiau suprantami, nes tai susiję su vertybinių popierių rinka – sukaupta pensijos dalis investuojama į vertybinių popierių rinką ir jos dydis priklauso nuo šios rinkos svyravimų, todėl atsiranda investavimo rizika. Kaupiamosios sistemos pranašumas gali būti tas, kad ji ne taip jautriai reaguoja į

demografinius pokyčius, o sėkmingai investuojant yra tikimybė gauti didesnę pensiją (Bitinas, 2015, p. 8).

Nuo 2019 m. kiekvienas nuolatinis LR gyventojas iš savo pajamų gali atimti mokamas pensijų įmokas į pensijų fondus, profesinių pensijų fondų dalyvių asociacijų ir / arba jiems analogiškų subjektų, veikiančių Europos ekonominės erdvės valstybėje (EEE) arba Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) valstybėje narėje, pensijų fondus: kurias gyventojas moka kaip papildomas kaupiamąsias pensijų įmokas pagal Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo (toliau – Pensijų kaupimo įstatymas) 8 str. 4 dalies nuostatas; kurios yra didesnės negu 3 proc. šio gyventojų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos VSD įmokos (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2020).

Pensijų kaupimo įstatymo 8 str. 4 d. reglamentuoja, kad „Pensijų kaupimo bendrovei, kurios valdomo pensijų fondo dalyvis pareiškia norą pereiti į kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą pensijų fondą, jos akcininkams ir kitiems asmenims draudžiama tiesiogiai ar netiesiogiai riboti šią dalyvio teisę“.

Nuo 2019 metų bendra atimamų įmokų į II pakopos pensijų fondus, pensijų įmokų dalyvaujant III pakopos kaupime ir gyvybės draudimo įmokų suma negali viršyti 1 500 Eur per mokesstinį laikotarpį, nes Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo (toliau – GPMĮ) 21 str. 1 d. 2-1 p. reglamentuota: „pensijų įmokos į pensijų fondus, profesinių pensijų fondų dalyvių asociacijų ir (ar) jiems analogiškų subjektų, veikiančių Europos ekonominės erdvės valstybėje ar Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybėje narėje, turimus pensijų fondus, kurias Lietuvos nuolatinis gyventojas moka kaip papildomas kaupiamąsias pensijų įmokas pagal Pensijų kaupimo įstatymo 8 straipsnio 4 dalies nuostatas ir kurios yra didesnės negu 3 procentai šio gyventojų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos valstybinio socialinio draudimo įmokos“.

Lengvata taikoma tik papildomai sumokėtų pensijų įmokų sumai. „Pvz, 3 proc. gyventojų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos VSD įmokos - 430 Eur per metus. Gyventojas pensijų bendrovei papildomai sumoka dar 100 Eur. Iš savo pajamų gyventojas gali atimti 100 Eur ir nuo šios sumos susigrąžinti pajamų mokesťį. Tokiu atveju pajamų mokesčio lengvata papildomoms pensijų kaupimo įmokoms nenumatyta. Lengvata gyventojas galės pasinaudoti tik pradėjęs mokėti 3 proc. dydžio pensijų įmoką ir kartu su šia įmoka pats į pensijos sąskaitą mokės savo pasirinkto dydžio papildomą pensijų įmoką“ (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2020).

Lengvata netaikoma tais atvejais, kai mokėjimas vykdomas tikslinėms auditorijoms, nes kaip reglamentuojama GPMĮ 21 str. 5 d., „šio straipsnio 1 dalies nuostatos netaikomos, jei nuolatinis Lietuvos gyventojas atitinkamas įmokas moka užsienio vienetams, įregistruotiems ar kitaip organizuotiems tikslinėse teritorijose, nuolatinio Lietuvos gyventojų mokamoms įmokoms pensijų anuitetams įsigyti, – nuolatiniam Lietuvos gyventojams, nurodytiems šio Įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje, taip pat kaupiamosioms pensijų įmokoms į pensijų kaupimo bendrovę pagal Pensijų kaupimo įstatymo 8 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas, kai taikomas šio straipsnio 1 dalies 2 punktą“. Lengvata netaikoma ir tada, kai papildomas pensijų įmokas darbuotojo naudai moka darbdavys, nes tokiu atveju gyventojas išlaidų neturi.

Apibendrinant, profesinių pensijų schemas yra antrojoje pensijų kaupimo sistemos pakopoje, dalyvavimas jose yra susijęs su darbine ar profesine asmens veikla. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) pateikiamoje pensijų klasifikacijoje profesinės pensijų schemas yra priskiriamos privačių pensijų planų grupei. Jas teikia individualūs darbdaviai, jų asociacijos, profesinės sąjungos, sudarant sutartį su dirbančiuoju. Paprastai profesinės schemas yra kaupiamosios, pagal finansinę atsakomybę už išmokas yra trijų tipų: apibrėžtų išmokų, apibrėžtų įmokų ir hibridinės. Šalyse, kur egzistuoja profesinių pensijų kaupimo sistema, ji gali būti privaloma arba savanoriška, o taip pat gali būti abu šie tipai.

Nepaisant to, kad visose ES šalyse sukurta bendra trijų pakopų pensinio aprūpinimo sistema ir joje aktyviai dalyvauja viešasis sektorius, tačiau valstybėse narėse yra dideli skirtumai, susiję su profesinių pensijų reglamentavimu. Profesinių pensijų schemas turi ne visos ES valstybės narės. Lietuva - viena iš šalių, kurioje yra sukurta teisinė bazė profesinių pensijų kaupimui, tačiau iki šiol realiai ji neveikia. Siekiant pristatyti Lietuvos profesinių pensijų kaupimo teisinį reguliavimą, pirmiausiai trumpai apžvelgsime mūsų šalies pensijų sistemos kūrimosi ir reformų eigą bei pristatysime dabartinę pensijų sistemą, o po to išanalizuosime pagrindines šiuo metu galiojančio profesinių pensijų įstatymo nuostatas.

2. Profesinių pensijų kaupimo teisinis reguliavimas Lietuvoje

2.1 Lietuvos pensijų sistema

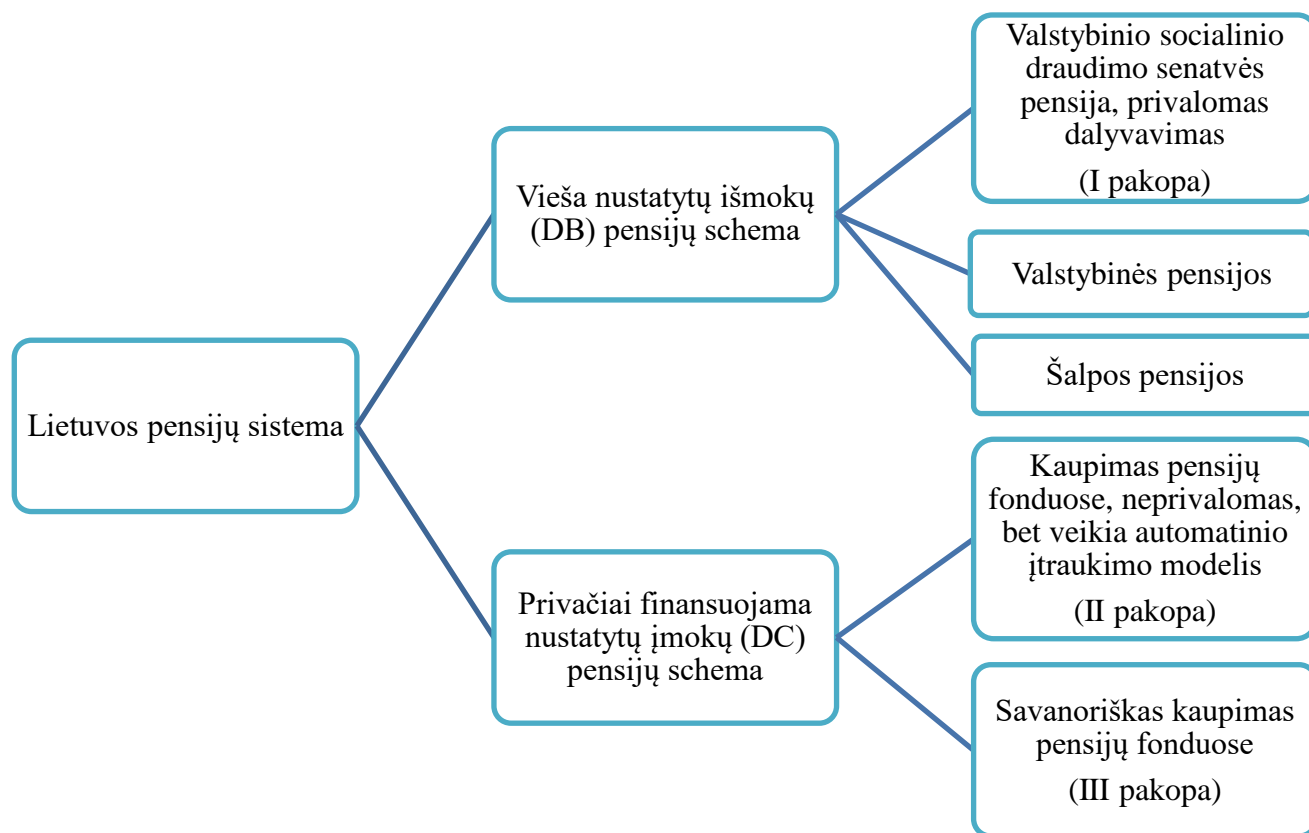
Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, politiniai pokyčiai ir socialinė – ekonominė padėtis valstybėje padarė įtaką pensijų sistemai. Lietuvos pensijų sistema buvo konstruojama pagal Bismarko socialinės apsaugos tradicijos kontinentinės Europos pensijų sistemos modelį, kuri finansuojama autonomiškai nuo valstybės biudžeto ir administruojama atskiros nuo vyriausybės socialinio draudimo įstaigos, o išmokos pensijų sistemos dalyviui priklauso nuo buvusio atlyginimo ir darbo stažo (Lazutka, 2007, p. 73). Valstybinio socialinio draudimo sistema buvo ne kartą tobulinta ir reformuota. Pagrindinės pensijų sistemos reformavimo datos ir esminės teisinio reguliavimo nuostatos yra šios:

- 1994 m. liepos 18 d. priimtas Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas (toliau – Socialinio draudimo pensijų įstatymas) pakeitė iki tol galiojusį sovietinį pensijų skyrimo ir mokėjimo įstatymą; teisė į pensijas susieta su valstybinio socialinio draudimo laikotarpiu, o socialinio draudimo pensijų dydžiai susieti su asmens mokėtų valstybinio socialinio pensijų draudimo įmokų dydžiais. Pradėtas ilginti senatvės pensijos amžius.

- 2003 m. liepos 4 d. Seimui priėmus Pensijų kaupimo įstatymą einamojo finansavimo principu veikianči socialinio draudimo pensijų sistema papildyta pensijų kaupimo pakopa. Galima teigti, kad 2004 m. galutinai susiformavo Lietuvos pensijų sistema ir šiuo metu ją sudaro šios dalys: valstybinis socialinis pensijų draudimas (I pakopa), kaupimas senatvės pensijai pensijų fonduose (II pakopa), profesinių pensijų kaupimas, papildomas kaupimas pensijai gyvybės draudimo įmonėse ar pensijų fonduose (III pakopa), valstybinės pensijos už nuopelnus valstybei ar profesiniu pagrindu, šalpos pensijos. Antroji ir trečioji pensijų sistemos pakopos privačios, o gyventojų dalyvavimo jose bei fondų pasirinkimas savanoriškas.

- 2016 m. birželio 29 d. priimta nauja Socialinio draudimo pensijų įstatymo redakcija, kuria nuo 2018 m. sausio 1 d. pertvarkoma pensijų sistema. Esminės naujojo reguliavimo nuostatos yra: nauja pensijų sandara (pensiją sudaro bendroji ir individualioji dalys), apskaitos vienetų įvedimas individualiajai pensijos daliai apskaičiuoti; pensijų indeksavimo taisyklių nustatymas, būtinojo stažo senatvės pensijai gauti ilginimas; Vyriausybė įpareigojama įsteigti Socialinio draudimo rezervo fondą, bei bazinės valstybinių socialinio draudimo pensijų mokėjimas palaiapsniui perkeliamas į valstybės biudžetą.

Šiuo metu Lietuvos senatvės pensijų sistema susideda iš penkių komponentų, kurių finansavimo būdai ir santykinė svarba labai skiriasi (grafškai pavaizduota 1 paveiksle):

1 paveikslas. Lietuvos pensijų sistema. Sudaryta autorės, remiantis: *The 2021 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU. Country profiles, Vol. II.*

Senatvės pensijos amžius nustatomas pagal Socialinio draudimo pensijų įstatymo 21 ir 57 straipsnių nuostatas: 21 straipsnio 1 dalyje nustatomas senatvės pensijos amžius 65 metai, o 57 straipsnio antrojoje dalyje išdėstoma, kaip bus ilginamas pensinis amžius - <...> nuo 2012 m. sausio 1 d. ir kiekvienų vėlesnių metų sausio 1 d. senatvės pensijos amžius kasmet didinamas: moterims – keturiais mėnesiais per metus, vyrams – dviem mėnesiais per metus, kol pasieks šio įstatymo 21 straipsnyje nustatytą senatvės pensijos amžių – 65 metus. Norint gauti „pilną“ pensiją, reikia ne tik būti sulaukus įstatymuose nustatyto pensinio amžiaus, bet ir įgyti būtinajį darbo stažą (t.y. nustatytą laiką mokėti pensijų socialinio draudimo įmokas), kuris 2022 m. yra 32,5 metai ir įstatymų numatyta tvarka didinamas

kasmet po 6 mėn., kol 2027 metais pasieks 35 metus. Įstatymas numato galimybę gauti išankstinę pensiją.

Nuo 2019 metų sausio 1 dienos įsigaliojo reikšmingi pensijų kaupimo reguliavimo pokyčiai antrojoje pensijų sistemos pakopoje: investavimas pagal gyvenimo ciklo fondų principą – pagrindinė idėja ta, jog pensijų kaupimo pradžioje prisiimti didesnę riziką ir pasiekti kuo didesnę investicijų pelningumą, o vėliau, priartėjus išėjimo į pensiją laikui, mažinti riziką ir išsaugoti sukauptą turtą (pensijų fondas savo rizikingų ir nerizikingų aktyvų dalį keičia automatiškai, atsižvelgdamas į tame pensijų fonde esančių dalyvių amžių), asmenys, kurie iki 2019 m. nekaupė ir kuriems yra mažiau kaip 40 metų, bus automatiškai įtraukti į kaupimą, bet turės galimybę atsisakyti kaupti, pasikeitusios įmokos II pakopos pensijų kaupime: 3 proc. nuo darbo užmokesčio moka darbuotojas ir 1,5 proc. valstybės įmoka (nuo užpėnai šalies vidutinio darbo užmokesčio) (Lietuvos bankas, 2018). Maksimaliu būdu (3%+1,5%) kaupiantis gyventojas iš savo per mokestinį laikotarpį gautų apmokestinamų pajamų gali atimti į pensijų fondus sumokėtas papildomas įmokas, ir taip susigrąžinti dalį sumokėto pajamų mokesčio (GPMĮ, 2002). Pagal šį įstatymą kaupiantiems kitu būdu (palaipsniui didinant įmoką) GPM lengvata nenumatyta.

Įgyvendinant XVII Vyriausybės programą, buvo suplanuota skatinti profesinių pensijų kaupimą, tačiau iki šiol Lietuvoje jos nėra kaupiamos. Ministerijos ir LIPFA atstovų teigimu, darbdaviai turi galimybes mokėti įmokas tiek į II, tiek ir į III pakopos fondus, todėl papildomi įrankiai netikslingi. Ministerija pateikė nuomonę, kad, atsižvelgus į tai, jog steigti pensijų asociacijas yra sudėtinga, buvo siekiama skatinti ne konkrečiai profesinių pensijų atsiradimą kaupiant profesines pensijas, o darbdavių prisidėjimą prie būsimų darbuotojų pensijų, naudojant jau egzistuojančius instrumentus. LIPFA nuomone, steigti profesinius fondus nėra tikslinga, galima naudotis III pakopa. Iki šiol LIPFA nėra sulaukusi užklauskos dėl tokio fondo įkūrimo ir teigia, kad nepasinaudojama tokia galimybė, nes trūksta dėmesio darbdavių skatinimui ir motyvavimui (Aukščiausioji audito institucija, 2022).

III pakopoje pensijų fonduose kaupimas yra savanoriškas, – asmuo sudaro kaupimo sutartį su pasirinktu privačiu pensijų kaupimo fondu. Dalyvaujantieji šioje pensijų pakopoje, patys kaupiantieji nusprendžia, kiek lėšų ir koku periodiškumu perveda į pensijų fondą, su kuriuo sudaryta sutartis. Įstatymas numato, jog esant poreikiui, kaupiantysis gali pristabdyti lėšų pervedimą į III pakopos pensijų fondą. Visą kaupimo laikotarpį kaupiančiojo lėšos yra jo

nuosavybė, kuri yra paveldima. Valstybė suteikia kaupiančiajam mokesčių lengvatą (iki 20 proc. nuo įmokų), kuri gali siekti iki 300 eurų per metus (GPMĮ, 2002).

Valstybinių pensijų sistemą reglamentuoja Socialinio draudimo pensijų įstatymas, finansuojamą pensijų sistemą reglamentuoja Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas. Abiem kaupiamųjų pensijų pakopoms aktualus GPMĮ.

Lietuvoje, palyginus su kitomis šalimis, skiriasi II pakopos samprata. Danijoje, Suomijoje, Nyderlanduose ar Švedijoje apie 80 proc. darbdavių dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas visiškai ar iš dalies privalomas, o Lietuvoje mokamos skatinamosios valstybės įmokos. (Aukščiausioji audito institucija, 2022)

Taigi, profesinių pensijų sistemos, nepaisant to, kad 2006 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas (toliau – Profesinių pensijų kaupimo įstatymas), Lietuvoje nėra. Kaip pastebėjo Bitinas, „socialinio draudimo plėtrą profesinių pensijų fondų srityje apsunkina tai, kad Lietuvoje (kaip ir kai kuriose kitose Rytų ir Vidurio Europos valstybėse – Lenkijoje, Vengrijoje, Estijoje, Slovakijoje, Latvijoje) socialinės apsaugos sistemos reformos kaupiamojoje pensijų srityje buvo pradėtos vykdyti pagal Pasaulio banko 1994 m. rekomendacijas, kurių esmė – įsteigti profesinius pensijų fondus, finansuojamus valstybinio socialinio draudimo įmokomis“ (Bitinas, 2015, p. 7).

2.2 Profesinių pensijų kaupimo teisinės nuostatos

2006 metų liepos 4 d. priimtas Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, kuris reglamentuoja profesinių pensijų kaupimo organizavimo sąlygas ir tvarką Lietuvos Respublikoje. Šis įstatymas parengtas įgyvendinant 2003 m. birželio 3 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/41/EB dėl profesinių pensijų institucijų veiklos ir priežiūros.

Profesinė pensija apibrėžiama kaip „profesinių pensijų fondo dalyvio pensija, teisė į kurią įgyjama dėl profesinių pensijų fondo dalyvio profesinės veiklos ir kuri bent iš dalies buvo kaupiama iš finansuojančio subjekto įmokų“ (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006). Įstatymas numato dvi profesinių pensijų kaupimo organizavimo formas:

1. Per profesinių pensijų asociaciją;

2. Sudarant gyvybės draudimo sutartį, pagal kurią profesinės pensijos kaupiamos gyvybės draudimo įmonėje.

2.2.1 Profesinių pensijų asociacijos veiklos vykdymo teisinis reguliavimas

Profesinių pensijų asociacija (toliau – pensijų asociacija) gali būti steigiama tarp darbdavio (darbdavių) ir darbuotojų ar jų įgaliotų atstovų arba tarp savarankiškai dirbančių asmenų. Pensijų asociacijos nariais gali būti įmonės, įstaigos ar organizacijos arba kaip darbdaviai veikiantys ar savarankiškai dirbantys 16 metų sukakę veiksnius fiziniai asmenys, kuriuos vienija profesiniai ar ūkio šakos, kurioje jie vykdo profesinę veiklą, požymiai ir kurie yra šios pensijų asociacijos pensijų fondo (fondų) dalyviai. Pensijos asociacijos steigėjų fizinių asmenų narystė pensijų asociacijoje pasibaigia, jeigu jie per 12 mėnesių nuo narystės pradžios netampa pensijų asociacijos fondo (fondų) dalyviais (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Profesinių pensijų asociacijos registravimo ir veiklos priežiūros funkcijas atlieka priežiūros institucija - šio ir kitų įstatymų numatyta tvarka, tai yra Lietuvos bankas. Pensijų asociacijos veiklą pageidaujantis vykdyti subjektas, pateikdamas priežiūros institucijai (Lietuvos bankui) prašymą įtraukti jį į Pensijų asociacijų sąrašą, kartu pateikia steigimo sutartį, įstatus, pensijų asociacijos fondo (fondų) taisykles, informaciją apie valdymo organų narius, pasirinktą pensijų fondo valdytoją, profesinių pensijų turto saugotoją, pensijų fondo valdymo ir profesinių pensijų turto saugojimo sutarčių projektus, kiekvieno pensijų asociacijos pensijų fondo finansavimo planą, kuriame nurodoma įmokų apskaičiavimo tvarka ir jų mokėjimo periodiškumas, finansuojančio subjekto prisiimti išpareigojimai, pensijų fondo turto plėtros prognozė 5 metams, atsižvelgiant į numatomas pelningumo prognozes, taip pat kitus dokumentus ir duomenis, kurių sąrašą nustato priežiūros institucija savo taisyklėse (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Pensijų asociacija įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus: visuotinį pensijų asociacijos narių susiriniimą bei valdymo organus – pensijų asociacijos valdybą ir pensijų asociacijos vadovą. Atsižvelgiant į pensijų asociacijos dydį, veiklos pobūdį, mastą ir sudėtingumą ir jeigu tam neprieštarauja priežiūros institucija, pensijų asociacijoje gali būti vienas valdymo organas. Visuotinis pensijų asociacijos narių susirinkimas turi išimtinę teisę keisti pensijų asociacijos įstatus, rinkti ir atšaukti valdymo

organų narius, steigti pensijų fondus ir priimti sprendimus dėl pensijų fondo (fondų) panaikinimo, jeigu pensijų asociacijos įstatuose nenumatyta kitaip; tvirtinti pensijų asociacijos metinę finansinę ir veiklos ataskaitas; priimti sprendimus dėl pertvarkymo, reorganizavimo ar likvidavimo; tvirtinti ir keisti pensijų fondų taisykles (jeigu pensijų asociacijos įstatuose nenumatyta kitaip) ir atlikti kitas įstatyme numatytas funkcijas (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006). Valdybos kompetencijoms priskiriama pensijų fondo (fondų) steigimas ir - jeigu tokios teisės numatyta pensijos asociacijos įstatuose - pensijų fondo (fondų) taisyklių tvirtinimas ir keitimas bei sprendimo priėmimas dėl jų panaikinimo.

Narystė pensijų asociacijoje ir dalyvavimas pensijų fonde prasideda įstojus į pensijų asociaciją ir pasirinkus šios asociacijos pensijų fondą. Pensijų asociacijos įstatuose ir (ar) pensijų fondo taisyklėse gali būti nustatyti ir tam tikri apribojimai, susiję su teise tapti pensijų asociacijos nariu ir pensijų fondo dalyviu – minimalus darbo santykių su finansuojančiu asmeniu laikotarpis (ne ilgiau 12 mėnesių) bei minimalus asmens amžius (ne didesnis nei 21 metai) (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Įstatymas taip pat apibrėžia pensijų asociacijos reorganizavimo, pertvarkymo, bankroto ir likvidavimo proceso ypatumus (8-10 straipsniai). Pensijų asociacija reorganizuojama, pertvarkoma arba likviduojama gali būti visuotinio pensijų asociacijos narių susirinkimo sprendimu, jeigu tai nepažeidžia esamo (esamų) pensijų fondo (fondų) dalyvių ir išmokų gavėjų interesų ir tik tuo atveju, jei ji visus savo turimus pensijų fondus ir įsipareigojimus yra perdavusi kitoms pensijų asociacijoms ir atitinkamai pensijų fondų dalyviai tampa tų pensijų asociacijų nariais arba jeigu visi pensijų fondai yra panaikinti dėl ketnimo pertvarkyti pensijų asociaciją ir tam yra gautas Lietuvos banko leidimas. Taipogi nustatyta imperatyvi nuostata, kad informacija apie reorganizavimo, pertvarkymo ar likvidavimo eigą ir terminus turi būti pateikiama kiekvienam to pareikalavusiam pensijų asociacijos nariui, pensijų fondo dalyviui, priežiūros institucijai.

Pensijų asociacijos bankroto procedūra gali būti vykdoma tik teismo tvarka. Pareiškimą teismui dėl bankroto bylos pensijų asociacijai iškelimo turi teisę pateikti priežiūros institucija, kuri taip pat pateikia ir pensijų asociacijos bankroto administratoriaus kandidatūrą.

2.2.2 Gyvybės draudimo įmonių profesinių pensijų kaupimo veiklos teisinis reguliavimas

Gyvybės draudimo įmonė teisę vykdyti profesinių pensijų kaupimo veiklą įgyja gavusi draudimo veiklos licenciją, išduotą gyvybės draudimo šakos profesinių pensijų kaupimo draudimo grupės veiklai. Įstatymas numato, kad gyvybės draudimo įmonės, vykdančios profesinių pensijų kaupimo veiklą, turtas ir įsipareigojimai, susiję su šia veikla, turi būti atskirti ir administruojami atskirai nuo kitos gyvybės draudimo įmonės veiklos. Administravimo taisyklės nustato priežiūros institucija (Lietuvos bankas) (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Gyvybės draudimo sutartį, pagal kurią kaupiamos profesinės pensijos, sudaro įmonė, įstaiga ar organizacija arba kaip darbdavys veikiantis ar savarankiškai dirbantis fizinis asmuo (toliau – finansuojantis subjektas) ir gyvybės draudimo įmonė, turinti licenciją vykdyti profesinių pensijų kaupimą. Pagal šią sutartį finansuojantis subjektas įsipareigoja mokėti joje nustatytą profesinių pensijų įmoką, o finansuojančio subjekto darbuotojai (ar savarankiškai dirbantis asmuo, kai jis pats moka profesinės pensijos įmokas) draudimo sutarties ir Profesinio pensijų kaupimo įstatymo numatyta tvarka ir sąlygomis įgyja teisę į profesinių pensijų išmokas (2 straipsnio 9 dalis).

Gyvybės draudimo sutarčių, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos, draudimo taisyklėse turi būti nurodyta informacija, numatyta Draudimo įstatyme ir tiek, kiek šiame įstatyme nenumatyta ar skiriasi, *mutatis mutandis* Profesinių pensijų kaupimo įstatyme nustatytose pensijų fondo taisyklėse bei kita informacija, jeigu tai nurodo priežiūros institucija. Gyvybės draudimo sutartyse, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos, naudos gavėju gali būti tik apdraustasis, o jam mirus draudimo išmoka paveldima paveldėjimo santykius reguliuojančių teisės aktų nustatyta tvarka išskyrus atvejus, kuomet draudimo taisyklėse yra nustatytas minimalus dalyvavimo profesinių pensijų kaupime laikotarpis. Įstatymas nustato, kad minimaliu dalyvavimo laikotarpiu laikomas ne ilgesnis kaip 2 metų draudimo taisyklėse nustatytas nuo profesinių pensijų fondo dalyvio apsidraudimo dienos skaičiuojamas laikotarpis, kuriam pasibaigus finansuojantis subjektas praranda teisę būti naudos gavėju to dalyvio atžvilgiu ar atgauti išperkamąją sumą, sukauptą iš dalyvio vardu mokėtų profesinės pensijos įmokų (2 straipsnio 14 dalis).

Įstatymas numato, jog gyvybės draudimo sutartys, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos, sudaromos, keičiamos ir nutraukiamos atsižvelgiant į susitarimą, sudarytą tarp

finansuojančio subjekto darbuotojų ir finansuojančio asmens (darbdavio). Gyvybės draudimo įmonė neturi teisės vienašališkai nutraukti gyvybės draudimo sutarčių, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos. Tais atvejais, kuomet finansuojantis subjektas ar apdraustasis (jeigu įmokas ar jų dalį jis pats moka) sutartyje numatytu laiku nesumoka įmokų ar jų dalies už biometrines rizikas, gyvybės draudimo įmonė siunčia pranešimą su nurodymu, jog per 30 kalendorinių dienų (arba kitu sutartyje nustatytu laikotarpiu) nuo pranešimo gavimo dienos nesumokėjęs, draudimo apsauga dėl biometrinių rizikų bus sustabdyta ir atnaujinta tik sumokėjęs įmoką ar jos dalį (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006). Finansuojančiam subjektui nutraukus gyvybės draudimo sutartį, pagal kurią kaupiamos profesinės pensijos, priklausomai nuo to, ar sutartis buvo nutraukta minimaliu dalyvavimo laikotarpiu ar jam pasibaigus, skiriasi išmokų mokėjimo tvarka. Jeigu minimalus dalyvavimo laikotarpis dar buvo nesibaigęs, tuomet finansuojančiam subjektui išmokama išperkamoji suma, o jeigu sutartis nutraukiama pasibaigus minimaliajam dalyvavimo laikotarpiui, tuomet kiekvienam apdraustajam priklausanti turto suma, atitinkanti finansinius pagal pensijų fondo taisykles atsirandančius įsipareigojimus pensijų fondo dalyviams, gali būti išmokama apdraustiesiems arba pervedama į kito ūkio subjekto, turinčio teisę vykdyti profesinių pensijų kaupimo veiklą, sąskaitą (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Gyvybės draudimo įmonių, vykdančių profesinių pensijų kaupimo veiklą, priežiūrą atlieka Lietuvos bankas, kuris, be kitų Profesinių pensijų kaupimo įstatymui reikalingų teisės aktų, patvirtina ir šiuos teisės aktus:

- 1) Gyvybės draudimo sutarčių, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos, įtraukimo įtraukimo į Lietuvos banko administruojamą tokių sutarčių sąrašą ir išbraukimo iš šio sąrašo aprašą;
- 2) Gyvybės draudimo įmonių teisių ir pareigų, atsirandančių pagal gyvybės draudimo sutartis, pagal kurias kaupiamos profesinės pensijos, perleidimo kitiems subjektams, turintiems teisę vykdyti profesinių pensijų kaupimo veiklą, tvarkos aprašą. (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006)

2.2.3. Profesinių pensijų fondo veiklos teisinė charakteristika

Profesinių pensijų kaupimo įstatymas numato, kad pensijų asociacija profesinių pensijų kaupimo veiklai vykdyti turi turėti bent vieną pensijų fondą (4 straipsnis). Profesinių pensijų fondas (toliau – pensijų fondas) – tai įstatymo nustatyta tvarka kaupiamas fondą sudarantis turtas bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis to fondo dalyviams ir finansuojantiems subjektams (2 straipsnis).

Profesinių pensijų fondo taisyklės. Pagrindinis dokumentas, kuriuo grindžiama profesinių pensijų kaupimo veikla, yra pensijų fondo taisyklės. Jos išdėstytos Profesinių pensijų kaupimo įstatymo 21 straipsnyje. Remiantis juo, pensijų fondo taisyklėse turi būti nurodyta, kokia asmenų grupė yra profesinių pensijų fondo dalyviai, fondą finansuojantys subjektai, jų teisės ir pareigos, įmokų mokėjimo, profesinių pensijų turto investavimo politika; pensijų išmokų rūšys, mokėjimo būdai ir jų pasirinkimo galimybės, taip pat – perėjimo į kitą tos pačios ar kitos pensijų asociacijos pensijų fondą ar gyvybės draudimo įmonę tęsti profesinių pensijų kaupimą tvarka bei nuostatos, apibrėžiančios ataskaitų pateikimo pensijų fondo dalyviams, informacijos skelbimo bei fondo panaikinimo sąlygų ir tvarkos įgyvendinimą.

Fondo taisyklėse taip pat nustatoma ir atlyginimo už pensijų fondo valdymą, pensijų turto saugojimą ir kitų su pensijų fondo valdymu susijusių išlaidų mokėjimo tvarka – įstatymas numato, jog šios išlaidos gali būti dengiamos iš pensijų fondo turto, tačiau taisyklėse turi būti nustatyta šiems reikmėms maksimali išlaidų suma (25 straipsnis).

Įstatymas numato, jog pensijų fondo taisyklės gali būti keičiamos tik tuo atveju, jeigu dėl jų pakeitimo yra gautas išankstinis Lietuvos banko, kaip priežiūros institucijos, pritarimas.

Profesinių pensijų fondo valdymas. Profesinių pensijų fondo valdymas apima:

1. Investicijų valdymą;
2. Administravimą – t.y. buhalterinės apsakaitos tvarkymą, teisės aktų laikymosi vidaus kontrolę, grynų aktyvų skaičiavimą, pensijos fondo dalyvių sąrašo ir profesinių pensijų sąskaitų tvarkymą, duomenų saugojimą bei operacijas, susijusias su profesinių pensijų įmokų, išmokų, pinigų konvertavimo į pensijų fondo vienetus

- ir fondo vienetų konvertavimo į pinigus, pajamų paskirstymo, pensijų fondo vieneto vertės nustatymu;
3. Rinkodarą, informacijos teikimą pensijų fondo valdymo sutartyse nustatyta tvarka;
 4. Kitą veiklą, kuri susijusi su aukščiau (1,2,3 punktuose) išvardinta veikla. (2 straipsnis)

Pensijų fondo valdymas turi būti perduotas vienam fondo valdytojui pagal pensijų fondo valdymo sutartį, suderintą su prižiūros institucija. Tokiu pensijų fondo valdytoju gali būti investicijų valdytojai, įsteigti ir veikiantys bet kurioje valstybėje narėje ir tinkamai įgalioti veikti, kaip tai numatyta Europos Parlamento ir Tarybos direktyvose, išvardintose Profesinių pensijų įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje. Įstatymas numato, kad pensijų fondo valdytojas negali būti ir pensijų fondo turto saugotoju, išskyrus atvejus, kuomet pensijų fondo valdytojo teisė valdyti pensijų fondą pasiaigia, o kitam pensijų fondo valdytojui pensijų fondo valdymas neperduotas. Tuomet pensijų fondo turtą laikinai perima profesinių pensijų turto saugotojas (39 straipsnis).

Dalyvavimo profesinių pensijų fonde sąlygos. Asmuo gali tapti pensijų asociacijos pensijų fondo dalyviu tik tuo atveju, jeigu jis tampa šios asociacijos nariu. Kiekvienam pensijų fondo dalyviui atidaroma profesinių pensijų sąskaita. Sutartis su finansuojančiu subjektu dėl profesinių pensijų įmokų mokėjimo turi būti įforminta raštu, įmokos gali būti mokamos tik pinigais ir jos tampa pensijų fondo dalyvio nuosavybe nuo to momento, kai konvertuojamos į pensijų fondo vienetus bei įrašomos į profesinių pensijų sąskaitą (31 straipsnis).

Pensijų fondo dalyviui ir išmokų gavėjui profesinių pensijų turto bendrosios nuosavybės dalis nustatoma pagal pensijų fondo vienetais išreikštą turto dalį. Tai atvejais, kai yra nepasibaigęs minimalus dalyvavimo kaupime laikotarpis ir pensijų fondo dalyvis neįgijo nuosavybės teisių į jo vardu sukauptą profesinių pensijų turto dalį, finansuojančio subjekto įmokomis pensijų fondo dalyvio sukauptą pensijų fondo turto dalis nuosavybės teise priklauso finansuojančiam subjektui (23-24 straipsniai).

Teisė į profesinių pensijų išmokas įgyjama pensijų fondo dalyviui sukakus pensijų fondo taisyklėse nustatytą senatvės pensijos amžių (įstatymas numato, jog jis negali būti mažesnis kaip 5 metai iki Socialinio draudimo pensijų įstatyme nustatyto socialinio draudimo senatvės pensijos amžiaus). Pensijų fondo dalyvis turi raštu kreiptis dėl išmokų išmokėjimo ir jos pradedamos mokėti ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dokumentų, kuriais patvirtinama

pensijų fondo dalyvio teisė į pensijos išmokas. Įstatyme numatyti atvejai, kuomet pensijų fondo dalyvis įgyja teisę gauti pensijos išmokas, nesant minimalaus dalyvavimo profesinių pensijų kaupime laikotarpio pasibaigimui – kai pensijų fondo dalyviui nustatomas 0-25 ar 30-55 procentų darbingumo lygis. Taip pensijų fondo dalyvis gali nukelti pensijų mokėjimą, jei tai leidžia pensijų fondo taisyklės (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Pensijų išmokos gavėjui gali būti išmokamos dviem būdais: nuperkant pensijų anuitetą gyvybės draudimo bendrovėje arba išmokant vienkartinę ar periodinę pensijos išmoką. Įstatymas numato, jog pensijų fondo taisyklėse gali būti numatytos kitos laikino pobūdžio išmokos, tokios kaip parama ligos ar skurdo atveju, tačiau jos negali sudaryti daugiau kaip pusės pensijų fondo dalyvio vardu sukaupto profesinių pensijų turto kreipimosi dėl tokios išmokos dieną (33-34 straipsniai).

Pensijų fondo dalyvio dalyvavimas pensijų fonde pasibaigia, kai įvykdomi visi įsipareigojimai fondo dalyviui; jam nusprendus išstoti iš pensijų fondo ir/ar pensijų asociacijos pereiti į kitą pensijų fondą arba gyvybės draudimo įmonę toliau kaupti profesinės pensijos; panaikinus pensijų fondą; pensijų fondo dalyviui tapus išmokų gavėju; pensijų fondo gavėjo mirties atveju. Finansuojančia subjektui ar kitiems asmenims draudžiama tiesiogiai arba netiesiogiai riboti pensijų fondo dalyvio veiksmus dėl narystės tęsimo ar nutraukimo pensijų asociacijoje bei pensijų fonde, taip pat dėl perėjimo į kitą tos pačios arba kitos pensijų asociacijos pensijų fondą ar gyvybės draudimo įmonę tęsti profesinės pensijos kaupimą (35 straipsnis).

Pensijų fondo dalyvių teisių ir interesų apsauga. Profesinių pensijų įstatymo 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos imperatyvios nuostatos, draudžiančios pensijų asociacijos įstatuose bei pensijų fondo taisyklėse nustatyti dalyvavimo sąlygas, prieštaraujančias vyrų ir moterų lygiateisiškumo principui – t.y., visos dalyvavimo, įmokų mokėjimo dydžio, išmokų gavimo dydžio bei teisės į pensijų fondo turta įgijimo sąlygos neturi būti skirtingos lyties atžvilgiu. Toks draudimas netaikomas atvejams, kuomet profesinės pensijos kaupiamos tik iš pačių pensijos fondų dalyvių savanoriškai mokamų įmokų. Minėtos įstatymo nuostatos netrukdo finansuojančiam subjektui skirti priedo prie pensijos išmokos asmenims, kurie jau sukako pensijų fondo taisyklėse nustatytą senatvės pensijos amžių, tačiau dar nesukako socialinio draudimo pensijos amžiaus. Taip pat nelaikoma prieštaravimu, jeigu vyrai ir moterys, dalyvaujantys tame pačiame profesinių pensijų kaupimo fonde vienodomis sąlygomis, pasirinks skirtingą amžių gauti pensijų išmokas nuo fonde sukauptų lėšų.

Pensijų fondo dalyviai, kurie pakeičia finansuojantį subjektą ar išvyksta dirbti į kitą ES valstybę narę, išsaugoja teisę į jam priklausančią profesinių pensijų turto dalį ir ją gali perkelti į kitos valstybės narės teritorijoje įregistruoto analogiško subjekto valdomą pensijų fondą. Remiantis Reglamento (EEB) Nr. 1408/71 nuostatomis, už pensijų fondo dalyvį, kuris yra komandiruotas dirbti į kitą valstybę narę, per laikotarpį, neviršijantį nustatyto maksimalaus komandiravimo termino, turi būti tęsiamas profesinės pensijos įmokų mokėjimas ir pensijų fondo dalyviui turi būti suteikta teisė mokėti įmokas į pensijų fondą, jei jis jas mokėjo iki komandiruotės (Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, 2006).

Pensijų fondo panaikinimas. Pensijų fondas gali būti panaikinamas įgalioto pensijų asociacijos organo arba teismo sprendimu, esant Profesinių pensijų įstatymo 27 straipsnio 1 dalyje išdėstytoms sąlygoms:

1. Finansuojantis subjektas (finansuojantys subjektai) nebegali toliau vykdyti prisiimtų įsipareigojimų;
2. Pensijų fondo dalyvių skaičius sumažėjo tiek, kad tolesnis jo valdymas neatitinka likusių pensijų fondo dalyvių interesų;
3. Yra kitų rimtų priežasčių, dėl kurių tolesnis pensijų fondo valdymas neatitinka jo dalyvių interesų.

Priežiūros institucija turi suteikti išankstinį leidimą pensijų fondui panaikinti bei kreiptis į teismą dėl panaikinimo. Įstatymas numato pensijų fondo dalyvių, finansuojančių subjektų ir priežiūros institucijos informavimo terminus apie priimtą sprendimą panaikinti pensijų fondą bei kitus terminus, susijusius su pensijų fondo dalyvių informavimu, jiems priklausančio pensijų fondo turto dalies apskaičiuota verte bei klausimus, susijusius su pensijų asociacijos pertvarkymu, reorganizavimu ar likvidavimu.

Apibendrinant, Lietuvoje nuo 2004 m. veikia trijų pakopų pensijų sistema, kurios papildo viena kitą. Šiuo metu pagrindinę mūsų šalies socialinės apsaugos sistemos dalį sudaro pirmoji pakopa – kaupimo sistema, kurioje privalomai dalyvauja kiekvienas dirbantysis, mokantis valstybinio socialinio draudimo įmokas. Antroji pensijų pakopa yra pensijų kaupimo priemonė, kurioje įmokos tiesiogiai susiję su pensijos dydžiu; dalyvavimas šioje pakopoje neprivalomas, tačiau nuo 2019 m. veikia dirbančiojo automatinis įtraukimas. Dalyvavimas trečiojoje pakopoje yra savanoriškas, neprivalomas. Šalyje veikia ir dar dvi pensijų rūšys: už nuopelnus valstybei ir profesiniu pagrindu yra skiriamos valstybinės pensijos, o asmenų grupėms, kurios dėl objektyvių priežasčių negali patys pasirūpinti savimi,

mokamos šalpos pensijos. Nuo 2006 m. liepos mėn. Lietuvoje buvo galima steigti profesinių pensijų fondus, tačiau iki šiol neveikia nei vienas profesinių pensijų fondas. Profesinių pensijų kaupimo įstatyme numatyta, kad daugelis profesinių pensijų plano aspektų, įskaitant mokesčių dydį, gali būti deramasi per kolektyvines derybas ir nustatyti kolektyvinėse sutartyse. Pensijų asociacijoje turės būti bent vienas pensijų fondas, kuris savo veikimu panašus į trečiosios pakopos (papildomo savanoriško pensijų kaupimo) pensijų fondo tipą. Tačiau skirtingai nuo trečiosios pakopos pensijų fondo, profesinio pensijų fondo valdyme turės galimybę dalyvauti patys dalyviai: jie galės savarankiškai apibrėžti dalyvavimo pensijų fonde sąlygas, pasirinkti norimą turto valdytoją ir saugotoją, nustatyti investavimo strategiją, galimas pensijų išmokas.

3 Profesinių pensijų kaupimo sistemos Europos Sąjungos valstybėse

3.1. Profesinių pensijų fondų steigimo ypatumai Europos valstybėse

Europos valstybėse pirmieji profesinių pensijų fondai atsirado XIX amžiaus pabaigoje – XX amžiaus pradžioje. Iš pradžių profesines pensijas gaudavo valstybės tarnautojai, tačiau ne visada šios pensijos buvo kaupiamosios, t.y. kartais jos buvo finansuojamos iš einamųjų įplaukų, o ne iš specialiai sudaromo rezervo. Privatiems darbdaviams finansavimas iš einamųjų įplaukų netiko – pensijų pažadai ilgalaikiai, ir retas kuris darbdavys galėtų garantuoti stabilią ir sėkmingą įmonės veiklą bei kelis dešimtmečius tesėti pažadus. Todėl jie ėmė steigti kaupiamąsias pensijas išmokoms sudarydami lėšų rezervus (Nikitinas, 2003, p. 120).

Profesinės pensijos daugelyje šalių buvo pirmosios valstybinės pensijų sistemos, kuriomis buvo siekiama aprūpinti į atsargą išėjusius ar suluošintus kariškius bei žuvusiųjų kariškių šeimas. Tokios pensijų sistemos taip pat buvo taikomos ir civiliams valstybės tarnautojams (Lazutka, 2007, p. 68).

Priklausomai nuo šalyje veikiančio socialinio modelio, profesinių fondų vieta skirtingų Europos valstybių senatvės pensinio aprūpinimo sistemose yra nevienoda. Hibridinio ir anglosaksų socialinio modelio valstybėse (Danija, Nyderlandai) valstybė užtikrina tik tam tikro dydžio nacionalinę pensiją, mokamą kaip minimalią garantiją iš bendrųjų mokesčių. Kita asmens gaunamų pensinių išmokų dalis sukaupiama profesiniame pensijų fonde. Kontinentinio ir Šiaurės Europos socialinio modelio valstybėse (Švedija, Vokietija) egzistuoja dar ir pirmosios pakopos papildomoji pensijų dalis (priklausomai nuo sumokėtų įmokų), bet dar esama ir profesinių pensijų sistemų, kurios padidina pensijų dalį senatvėje (Bitinas, 2015, p. 10).

Rytų ir Vidurio Europos socialinio modelio valstybėse, įvertinus tuometines Pasaulio banko rekomendacijas, buvo eita kitu keliu – kuriamos ir veikia antrosios pakopos kaupiamosios sistemos, o profesiniai fondai sudaro tik nedidelę dalį arba visai neveikia (Bitinas, 2015, p. 10). Taip pat Europos Sąjungoje nevienodas vyrų ir moterų pensijų atotrūkis. Moterys gauna mažesnes pensijas visose ES šalyse ir visose pakopose (Burkevica et al., 2018).

Europos Sąjungoje profesinių pensijų fondų veiklą iš pradžių reguliavo direktyva 2003/41/EB, vėliau ją pakeitė direktyva 2016/2341. Direktyva 2016/2341 yra taikoma profesinių pensijų įstaigoms (toliau PPI) arba įgaliotiems subjektams, kurie atsakingi už jų valdymą, veikia jų vardu. Ši direktyva nustato profesinių pensijų įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo taisykles – įpareigoja valstybes nares tinkamai parengti taisykles tokių įstaigų steigimui, užtikrinti šių įstaigų finansavimą ir mokumą, nustato investavimo gaires, valdymo bei priežiūros taisykles ir kitus reikalavimus susijusius su PPI veikla.

Toliau bus nagrinėjami pasirinktų šalių profesinių pensijų teisinio reguliavimo esminiai aspektai, pradžioje pristatant bendrą šalies pensijų sistemos struktūrą, o po to atskleidžiant profesinių pensijų reguliavimo ypatumus.

3.2. Profesinių pensijų fondų veiklos reguliavimo teisinės nuostatos ES šalyse

3.2.1 Švedija

Bendra Švedijos pensijų sistemos struktūra. Valstybinė senatvės pensijų sistema yra privaloma ir universali schema, sudaryta iš trijų dalių: 1) su darbo užmokesčiu susieta senatvės pensija ir su darbo užmokesčiu susieta papildoma pensija, finansuojama iš įmokų einamojo finansavimo (angl. payas-you-go) pagrindu; 2) pensija pilnai finansuojama iš įmokų rezervo pagal individualią apskaitą; 3) iš mokesčių finansuojama garantinė pensija visiems gyventojams, kurie gauna mažas su darbo užmokesčiu susietas senatvės pensijas ar iš viso tokios negauna. Oficialus pensinis amžius: lankstus išėjimo į pensiją amžius nuo 61 metų. Galimybė dirbti ir sulaukus 67 metų su darbdavio sutikimu. (Burkevica et al., 2018)

Švedijos pensijų sistema yra mišri, sudaryta iš valstybinės ir privačios pensijų sistemų (Tapia, 2008, p. 76). Valstybinės pensijos turi dvi dalis: valstybinių įmokų pensiją, kuri finansuojama PAYG būdu (*pajamų pensija*) ir garantuota minimali pensija (*premium pensija*) mažas pajamas gaunantiems žmonėms. Įmokos mokamos priklausomai nuo asmens uždarbio bei socialinių išmokų, tokių kaip vaiko priežiūros atostogos, ligos draudimas, nedarbo draudimas, studentų stipendijos ir t.t. Antrasis komponentas yra pensija, garantuojama gyvenamosios vietos pagrindu, kuri numato bazinę pensiją žmonėms, kurie neturi (arba gauna labai mažą) valstybinių įmokų pensiją. Pensijų sistemoje dominuoja valstybinės

pensijos, tačiau pastarąjį dešimtmetį išaugo ir papildomų – profesinių - pensijų svarba: EBPO duomenimis, 2018 m. profesinės pensijos sudarė 27 proc. gaunamos pensijos pajamų. (European Commission et al., 2021, p. 350)

Profesinių pensijų teisinis reglamentavimas. II pakopa Švedijoje yra profesinių (darbdavio) pensijų sistema (palyginimui - Lietuvoje yra skatinama papildomomis valstybės įmokomis) (Aukščiausioji audito institucija, 2022). Švedijoje darbo sąlygas labiau nei valstybės įstatymai, nulemia kolektyvinės sutartys, suderėtos darbdavių ir darbuotojų atstovų (per darbdavių organizacijas ir profesines sąjungas). Kolektyvinės sutartys reglamentuoja tokius dalykus kaip įdarbinimo sąlygos, atlyginimai, darbo valandos, atostogos ir profesinės pensijos ir yra įpareigojančios sutartis jas pasirašiusioms įmonėms. Skirtingi sektoriai turi skirtingas kolektyvines sutartis (Collectum). Švedijos darbo rinkoje beveik 90 proc. darbuotojų yra apdrausti pagal kolektyvines sutartis su teise į (papildomą) profesinę pensiją. Šios sutartys apima keturių grupių darbo užmokesčio gavėjus: tarnautojus ir fizinį darbą dirbančiuosius privačiajame sektoriuje, valstybės tarnautojus ir savivaldybių darbuotojus (European Commission et al., 2021, p. 351). Švedijoje apie 80 proc. darbdavių dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas visiškai ar iš dalies privalomas, o Lietuvoje mokamos skatinamosios valstybės įmokos (Aukščiausioji audito institucija, 2022).

Profesinių pensijų sistema susideda iš privačiai valdomų schemų, pagrįstų nacionaliniu mastu sudaryta kolektyvine sutartimi tarp darbdavių ir darbuotojų organizacijų. Šios schemas yra žinomos kaip *ITP* tarnautojams („baltosioms apykaklėms“) ir *SAF-LO* – darbininkams („mėlynosioms apykaklėms“) (Tapia, 2008, p. 76). *ITP* pagrįsta sutartimi tarp Derybų ir bendradarbiavimo tarybos (*PTK*) iš darbuotojų pusės ir Švedijos įmonių konfederacijos (*Svenskt Näringsliv*) iš darbdavio pusės. Ši profesinė pensija yra draudimo paketas, skirtas samdomiems privataus sektoriaus darbuotojams, dirbantiems įmonėje, sudariusioje kolektyvinę sutartį. *ITP* profesinė pensija darbuotojui suteikia galimybę gauti senatvės pensiją nuo 55 metų amžiaus bei kitas socialines išmokas atsitikus draudžiamajam įvykiui: susirgus ilgai trunkančia liga (ilgiau nei 90 dienų) gauti kompensaciją arba darbuotojui mirus jo šeimai gauti išmoką, jei buvo pasirinktas atitinkamas planas (Collectum).

ITP pensijų schema, priklausomai nuo darbuotojo amžiaus, dalijama į du planus: *ITP* 1 ir *ITP* 2:

- ITP1 skirta darbuotojams, gimusiems 1979 m. ir vėliau; tai yra apibrėžtų įmokų (DC) pensijos planas,
- ITP2 skirta darbuotojams, gimusiems 1978 m. ir anksčiau; tai yra apibrėžtų išmokų pensijos planas.

Įmokas moka darbdavys, priklausomai nuo darbuotojui išmokamo atlyginimo dydžio – įmokos dydis stipriai svyruoja – nuo 4,5 proc. iki 30 proc. darbuotojo gaunamo mėnesio atlyginimo (Collectum).

Privataus sektoriaus fizinių darbą dirbantys darbuotojai įmonėse, sudariusiose kolektyvines sutartis, turi SAF-LO kolektyvinį pensijų draudimą. Jis apima visus dirbančiuosius nuo 23 m. iki 65 m. amžiaus. Darbdavio įmoka priklauso nuo darbuotojo atlyginimo dydžio, paprastai mokama 3.5 proc. (Tapia, 2008, p. 77). SAF-LO pensijų schemos pristatomos kaip nustatytų įmokų planai ir yra įgyvendinamos per sutartį su draudimo bendrove (Fora).

Jei darbovietėje yra sudaryta kolektyvinė sutartis, tuomet darbuotojas į profesinių pensijų planą yra įtraukiamas automatiškai. Tačiau net jei darbovietėje nėra kolektyvinės sutarties, darbuotojas vis tiek gali turėti teisę į profesinę pensiją, jei darbdavys pasirinko kitą profesinės pensijos sprendimą. Įmonės su darbuotoju gali sudaryti kolektyvinę sutartį, jei jos nėra darbdavių asociacijoje bet turi profsąjungą. Darbuotojams, kurie nėra profsąjungos nariai, paprastai vistiek galioja kolektyvinės sutartys. Darbdaviams privačios draudimo kompanijos siūlo profesinių pensijų planus be kolektyvinių sutarčių. Tai reiškia, kad daliai sektorių taikomos papildomos (trečiosios pakopos) pensijų schemos, tačiau ši dalis yra labai maža. Savarankiškai dirbantys asmenys yra apdrausti tik tuo atveju, jei patys pasirenka kaupti asmeninėse pensijų schemose (European Commission et al., 2021, p. 351).

Švedijoje nėra jokio specialaus investavimo reguliavimo reikalavimų investicinių fondų bendrovėms, dalyvaujančioms pensijų sistemoje. Draudimo bendrovių turto valdymas vadovaujasi kai kuriomis kiekybinėmis ribomis, kurios daugiausia yra susiję su diversifikavimo reikalavimais. Investavimo reglamente nustatytas maksimali riba investuoti 25% investuoti kotiruojamose akcijose ir - 10% nekotiruojamose akcijose. Investicijos į nekilnojamąjį turtą ribojamos iki 25 proc. Nėra konkrečios ribos vyriausybės obligacijų, nors kitos rūšies obligacijos ribojamos iki 70 proc. Obligacijų indėliai ribojami iki 25%. Investicijų į užsienio vertybinius popierius apribojimų nėra. Diversifikavimo sąlygos reikalauja, kad ne daugiau 5% viso turto gali būti investuojami į vienos bendrovės išleistas

akcijas ir obligacijas ir ne daugiau nei 10 % viename investiciniame fonde (Tapia, 2008, p. 78).

Vykdamas pensijų reformas, pastarąjį dešimtmetį didžioji dalis profesinių pensijų planų buvo pakeista iš apibrėžtų išmokų (DB) į apibrėžtų įmokų (DC) planus. Tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuje palaiptai buvo atsisakyta apibrėžtų įmokų planų ir buvo pereita prie apibrėžtų įmokų (DC) planų taikymo. Kol kas privačiajame sektoriuje DB planai galioja darbuotojams, gimusiems iki 1979 metų ir ne tik tiems, kurie gauna aukštas pajamas. Vis dėlto, privataus sektoriaus darbdaviai visiems savo darbuotojams taiko apibrėžtų įmokų (DC) planus. Viešajame sektoriuje savivaldybės darbuotojams, gimusiems po 1985 m. ir valstybinio sektoriaus darbuotojams, gimusiems po 1987 m., taikomi DC pensijų kaupimo principai, tačiau vyresniems darbuotojams, turintiems aukštas pajamas, kai kurie DB elementai išliko (European Commission et al., 2021, p. 351).

Apibendrinant, Švedijoje dalyvavimas profesinių pensijų planuose yra privalomas visiems reikalavimus atitinkantiems darbuotojams, kurie dirba pagal kolektyvinę sutartį. Vykstant reformoms, viešojo sektoriaus darbuotojų profesinių pensijų schemas keičiamos iš apibrėžtų išmokų (DB) į apibrėžtų įmokų (DC) planus, tačiau didesnes pajamas gaunantiems asmenims (valstybės tarnautojams, gimusiems tarp 1973 ir 1987 m.), išlieka teisė į DB. Į profesinius planus įtraukti tam tikri solidarumo elementai, siekiant apsaugoti sergančius, bedarbius ar vaiko priežiūros atostogose esančius darbuotojus Savarankiškai dirbantys asmenys nėra apdrausti profesinėmis pensijomis, bet jie gali savanoriškai dalyvauti privačių pensijų kaupime, tapdami bankų ar draudimo kompanijų siūlomų asmeninio taupymo planų nariais.

3.2.2. Nyderlandai

Bendra Nyderlandų pensijų sistemos struktūra. Nyderlandų pensijų sistemą sudaro trys pagrindinės pakopos: vienodo dydžio valstybinė pensija (AOW), susieta su minimalia darbo užmokesčiu ir finansuojama iš darbo užmokesčio mokesčių, profesinės pensijų sistemos, kurios yra finansuojamos iš kapitalo, ir individualios taupymo sistemos (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2008). Bendra sistema visiems gyventojams finansuojama iš įmokų nuo uždirbtų pajamų ir papildomai finansuojama per mokesčius teikiant fiksuoto dydžio pensijas, priklausomai nuo namų ūkio padėties. Privalomos

papildomų pensijų schemos skirtos daugumai darbuotojų grindžiamos socialinių partnerių susitarimais. Šios papildomos schemos nėra aprašytos MISSOC lentelėse. Oficialus pensinis amžius: 65 metai ir vienas mėnuo 2013 m. Nuo 2013 m. oficialus pensinis amžius palaipsniui didinamas iki 66 metų 2019 m. ir iki 67 metų 2023 m. Nuo 2024 m. oficialus pensinis amžius bus susietas su tikėtina gyvenimo trukme. (Burkevica et al., 2018)

Nyderlandų pensijų sistemą sudaro įstatymu nustatyta socialinio draudimo senatvės pensijų sistema (AOW), profesinių pensijų sistema ir savanoriškos individualios taupomosios sąskaitos, kurios paprastai veikia per draudimo bendroves ir suteikia anuitetus (Tapia, 2008, p. 73). Nyderlandų pensijų sistemą galima laikyti trijų pakopų tikrąja to žodžio prasme, nes pensininkai įmokas gauna iš visų trijų pakopų (European Commission et al., 2021, p. 348). Pagal įstatymu nustatytą pensijų sistemą (AOW) mokamos fiksuoto dydžio pensijos išmoka visiems vyresniems nei 66 ir 4 mėnesių žmonėms, kurie Nyderlanduose pragyveno 50 metų amžiaus laikotarpyje nuo 15 iki 65 metų (pensija mažinama 2 proc. už kiekvienus negyvenamus metus). Statistikos duomenimis, 2018 metais 81 % AOW pensininkų gavo visą pensiją (European Commission et al., 2021, p. 348). Šios šalies socialinio draudimo sistemoje ankstyvas išėjimas į pensiją nėra įmanomas.

Profesinių pensijų teisinis reglamentavimas. Profesinių pensijų sistemos apima privatus ir viešojo sektoriaus darbuotojus, įskaitant valstybės tarnautojus. Privalomosios pramonės šakų pensijų sistemos apima visus atitinkamos pramonės šakos darbuotojus, įskaitant privačius ir viešojo sektoriaus darbuotojus. Visų kitų schemų – savanoriškų, tam tikros pramonės šakos ir konkrečios įmonės pensijų schemų – atveju draudimas reguliuojamas galiojančiais schemų reglamentais. Atstovaujantys tam tikrą profesiją nariai gali sukurti tos profesijos pensijų schemą, kuri bus įgyvendinama per profesijos pensijų fondus. Socialinių reikalų ir užimtumo ministras gali įtvirtinti įstatymine nuostata dėl privalomo dalyvavimo profesinės pensijos kaupime, jei to paprašo organizacija ar organizacijos, atstovaujanti daugumą atitinkamos profesijos atstovų. Savarankiškai dirbantieji nedalyvauja antrosios pakopos pensijų schemose išskyrus tuos atvejus, kai jie, prieš pradėdami savarankišką darbą, prieš tai jau buvo įtraukti į profesinės pensijos schemą. (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2008)

Profesinių pensijų schemos yra kolektyvinių sutarčių dalis ir dėl jų deramasi bei jas tvarko darbdaviai ir profesinės sąjungos. Remiantis teisės aktais, kolektyvinės sutartys veikia visuose sektoriuose (išskyrus laisvųjų profesijų atstovus) ir apima apie 80 proc. 15-64 m.

amžiaus gyventojų (European Commission et al., 2021, p. 349). Atskiros įmonės gali būti atleistos nuo šių sutarčių, jei jos siūlo panašios ar geresnės kokybės konkrečiai įmonei skirtą pensijų sistemą (European Commission, 2021). Tačiau yra dalis darbuotojų, kurie turi mažesnę tikimybę dalyvauti profesinių pensijų schemose:

- viešbučių, restoranų ir maitinimo sektoriuose dirbantys darbuotojai;
 - savarankiškai dirbantys asmenys;
 - asmenys, kurie dirba kelias valandas per savaitę;
 - asmenys, kurie dirba ne visą darbo dieną ar tik kelias valandas per savaitę.
- (European Commission et al., 2021, p. 349)

Profesinių pensijų sistemos yra kolektyviai organizuotos, beveik privalomos (angl. *quazi-mandatory*) ir solidarios. Beveik visos kolektyvinės sutartys apima privalomąjį dalyvavimą profesinių pensijų sistemoje. Dauguma profesinių pensijų sistemų teikia kolektyvines išmokas, pagrįstas rizikos telkimu, todėl visi profesinių pensijų sistemos nariai dalijasi rizika, susijusia su investicijomis ir ilgaamžiškumu (European Commission et al., 2021, p. 349). Nyderlanduose apie 80 proc. darbdavių dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas visiškai ar iš dalies privalomas (Aukščiausioji audito institucija, 2022).

Didžioji dauguma profesinės schemos organizuojamos kaip pelno nesiekiantys pensijų fondai (2019 m. jų buvo 220); likusi dalis organizuojama kaip gyvybės draudimo produktai. Pensijų fondai turi būti finansuojami iš kapitalo. Pensijų sistema yra dalis darbo sąlygų, nustatytų sutartyje (kuri gali būti ir kolektyvinė sutartis) (European Commission, 2021).

Dauguma profesinių pensijų schemų yra hibridinės (DB ir DC) ta prasme, kad pensijų sistemų administracinės valdybos gali pasirinkti iš kelių svertų, įskaitant išmokų mažinimą, kad atkurtų mokumą, jei turtas nukrenta žemiau teisiškai reikalaujamą 104,2 % įsipareigojimų lygį. Pensijų fondai teisiškai neprivalo indeksuoti pensijų prieaugio ir išmokų, atsižvelgiant į infliaciją ir (arba) darbo užmokestį. Vietoj to, abiejų indeksavimas, kaupimas ir išmokos priklauso nuo pensijų fondo mokumo.

Įmokų dydis priklauso nuo kiekvienos dirbančiojo individualios schemos. Dažniausiai į profesinių pensijų fondą įmokas moka ir darbdavys, ir darbuotojas (Tapia, 2008, p. 74). Darbdavys dažniausiai moka didžiąją papildomos pensijos įmokos dalį (apie 70 proc. įnašo),

jis atskaito pensijų įmokas nuo atlyginimo ir pinigus perveda pensijų teikėjui Apie 30 proc. įnašo nuo savo atlyginimo įneša pats darbuotojas (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2008).

Nyderlanduose yra keturių tipų pagrindiniai profesinių pensijų teikėjai:

1. pramonės šakos pensijų fondų teikėjai, administruojantys visos pramonės šakos pensijų schemą,
2. konkrečios įmonės pensijų fondų teikėjai, administruojantys didesnės įmonės pensijų schemą;
3. pensijų fondai profesinėms grupėms, kurių nariai yra tam tikros srities profesijos atstovai ir dirba savarankiškai (yra tik aktyvūs nariai, pensininkai ir be darbdavio);
4. draudimo paslaugų teikėjai, kurie sudarę grupinius gyvybės draudimo kontraktus atskiros įmonėms. (European Commission, 2021)

Vykdamas reformas, dauguma profesinių pensijų planų palaiapsniui panaikino ankstyvą išėjimą į pensiją. Daugelyje kolektyvinių sutarčių dėl profesinių pensijų yra įtvirtintos lanksčios sąlygos dirbantiems suteikti dalinį ar ankstyvą visišką išėjimą į pensiją, tačiau kolektyvinės sutartys labai skiriasi. Socialiniai partneriai pristatė priemones, leidžiančios lanksčiai išeiti į pensiją, daugiausia derinant darbą ne visą darbo dieną su daline pensija. Kadangi AOW nenumato ankstyvo išėjimo į pensiją, profesinių pensijų sutartyse gali būti numatoma darbuotojams, kurie dirba sunkius ir (arba) pavojingus darbus (pvz., statybų sektoriuje), galimybė anksčiau laiko išeiti į pensiją ar vyresnio amžiaus darbuotojams mokėti dalį pensijos ir suteikti galimybę likti ilgiau darbo rinkoje (European Commission et al., 2021, p. 251).

Nyderlandų pensijų sistemos adekvatumas yra vertinamas gerai – tai reiškia, jog pensininkai, palyginti su likusiąja populiacija, yra pakankami gerai aprūpinti. Tai lemia šalyje veikiantis visuotinis AOW pensijos draudimas ir AOW sąsaja su grynuoju minimaliu atlyginimu. Nors beveik 20 % pensininkų negauna viso AOW, tačiau tai padeda kompensuoti profesinės pensijos, taip pat įvairūs kiti priedai prie pajamų. Bendrajame pakete išryškėja lyčių skirtumai tarp gaunamų profesinių pensijų išmokų – moterys gauna mažesnes išmokas. Taip yra todėl, kad profesinių pensijų išmokos mokamos atsižvelgiant į buvusį darbo užmokestį, o moterys paprastai uždirbdavo (ir iki šiol uždirba) mažiau nei vyrai; taip pat jos

linkę dirbti ne pilną darbo dieną. Tai išlieka nemažu iššūkiu Nyderlandų pensijų politikai (European Commission et al., 2021, p. 255).

Apibendrinant, pagrindinės Nyderlandų pensijų sistemos antrosios pakopos charakteristikos yra privalomas dalyvavimas, kolektyvinė rizika ir pensijų vertės perkėlimo sistema. Profesinių pensijų sistemos papildo valstybinės senatvės pensiją (AOW). Kasmet darbuotojai sukaupia vienodas teises į pensiją už kiekvienus metus. Daugumoje pensijų sistemų vidutinis įmokų tarifas yra apie 2% jų atlyginimo ir jis nepriklauso nuo amžiaus, lyties ar pajamų - pensijų įstatymas įtvirtina, kad visi dalyviai būtų traktuojami vienodai (pavyzdžiui, ir dirbantieji su nestandartinėmis darbo sutartimis - nepilną darbo dieną - yra taip pat įtraukiami į įmonės ar sektoriaus profesinių pensijų sistemą); taip pat daugelyje sutarčių yra numatytos lanksčios sąlygos dėl priešlaikinės pensijos gavimo ir nuostatos dėl pensijų įmokų tęsimo nedarbingumo laikotarpiais. Didžiąją dalį įmokų į pensijų fondus perveda darbdavys, todėl būsima pensijos išmoka iš tikrųjų yra darbuotojo atidėtas atlyginimas. Kasmet visų narių sukauptos teisės į pensiją sąlygiškai koreguojamos vienodai pagal darbo užmokesčio ar mokesčių indeksavimą. Savarankiškai dirbantys asmenys neprivalo dalyvauti profesinių pensijų kaupime – jie gali savanoriškai sudaryti sutartis su banku ar draudimo bendrovėmis ir asmeniškai kaupti lėšas būsimai papildomai pensijai.

3.2.3. Ispanija

Bendra Ispanijos pensijų sistemos struktūra. Ispanijos Konstitucijos 41 straipsnyje įtvirtintas valstybinės socialinės apsaugos išlaikymas visiems piliečiams skirta valstybinė socialinės apsaugos sistema, kuri turi garantuoti pakankamą socialinę pagalbą ir išmokas, kai jų prireikia. ir socialinę paramą, kai jos reikia. Galimybė turėti santaupų, sukauptų per visą darbingą amžių, gali padėti gerinti gyvenimo sąlygas išėjus į pensiją, tenkinant asmenų išlaidų poreikius. Todėl taupymo skatinimas plėtojant senatvės pensijų sistemas gali padėti pagerinti gyvenimo sąlygas išėjus į pensiją, nes bus patenkinti asmenų išlaidų poreikiai. (Boletín Oficial del Estado, 2022)

Ispanijoje veikia trijų pakopų pensijų sistema, kurią sudaro valstybinės, privačios profesinės ir privačios asmeninės pensijų sistemos. Valstybinės pensijos yra dviejų tipų: vienkartinė su pajamomis susijusi išmoka (angl. *single earnings-related benefit*), skiriama 65

metų ir vyresniems asmenims, kurie nėra įgiję pakankamai darbo stažo arba iš viso neturi teisės gauti senatvės pensiją. Ši pensija mokama tiems, kurie atitinka reikalavimą, kad asmuo Ispanijoje būtų gyvenęs ne mažiau kaip 10 metų po to, kai jam sukanka 16 metų, ir penkerius metus iš eilės prieš pat prašydamas pensijos; ji finansuojama tik iš mokesčių pajamų. Antrasis valstybinės pensijos tipas – minimali pensija, susieta su buvusiomis pajamomis (angl. *means-tested minimum pension*), kuri yra privaloma visiems darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims. Būtina sąlyga asmeniui –yra ne mažiau kaip 15 metų darbo užmokesčio ir įmokų, o didžiausia pensija (bazinė pensija) gaunama po 35 metų įmokų mokėjimo; išmokos dydis priklauso nuo darbuotojo pajamų (European Commission et al., 2021, p. 122). Sąlyga gauti bazinei pensijai keičiasi laipsniškai didinant darbo stažą iki 2027 metų: 65 metai vyrams ir moterims (sukaupus 38 metų ir 6 mėnesių įmokas); 67 metai vyrams ir moterims (sukaupus mažiau nei 38 metų ir 6 mėnesių įmokas) (Burkevica et al., 2018). Darbuotojams, kurie dirba sunkius ir pavojingus darbus, darbo stažo reikalavimas yra mažesnis. Įstatymas numato tam tikras sąlygas išeiti į išankstinę pensiją. Profesinėse ir privačiose asmeninėse pensijų sistemose dalyvavimas yra savanoriškas (IOPS, 2018a).

Profesinių pensijų teisinis reglamentavimas. Profesinių pensijų planas yra priemonė, kurią dažniausiai naudoja įmonės, siekdamos išplėsti savo įsipareigojimus darbuotojams dėl pensijų kaupimo - 56,42 % visų papildomų pensijų planų yra profesinių pensijų planai (European Commission et al., 2021, p. 122). Šalies profesinių pensijų kaupimo įgyvendinime veikia keturių tipų pensijų planai:

- Profesinių pensijų planai (isp. *planes de empleo*)
- Bendri pensijų kaupimo subjektai (isp. *entidades de prevision social or mutualidades de prevision social*)
- Kolektyviniai pensijų draudimo planai (isp. *seguro colectivo*)
- Neautonominiai fondai (isp. *fondos de pensiones internos*). (IOPS, 2018a)

Paprastai profesinių pensijų planai yra apibrėžtų įmokų (DC), jie sudaro apie du trečdalius visų profesinių pensijų planų; apie vienas trečdalis yra mišrūs susitarimai. Labai mažą dalį sudaro apibrėžtų išmokų (DB) planai – tipiška tai yra vidutinio darbo užmokesčio planas, finansuojamas darbdavio. Darbavys įmokas į darbuotojo profesinių pensijų planą moka iki darbuotojui sukankant 65-67 m., kai įnašų įmokėjimas pasiekia 38 m. ir 6 mėnesių trukmę (IOPS, 2018a).

Išmokų mokėjimo pagal profesinių pensijų planus pagrindas yra išėjimas į pensiją, mirtis ir neįgalumas; jos gali būti mokamos nustatyto dydžio įmokomis arba nustatytomis išmokomis. Išeinantys į pensiją darbuotojai gali pasirinkti tris variantus gauti išmokas: anuitetą, vienkartinę išmoką ar abiejų kombinaciją (IOPS, 2018a).

Papildomų išmokų poreikis nebuvo jaučiamas, o profesinių pensijų planai nebuvo labai išplėtoti, nes Ispanijos pirmoji pensijų pakopa užtikrina gerą saugumą. Šiuo metu iki 7 proc. įmonių siūlo kokį nors pensijų planą, nors jie labiau paplitę tarp didesnių darbdavių ir tarptautinėje veikloje dalyvaujančiose įmonėse. Šiuo metu dauguma planų yra prieinami visiems darbuotojams, tačiau apie 25 % planų skirti tik vadovams. Tradiciškai pensijų planai buvo apibrėžtų išmokų (DB) tipo. DB planus paprastai 100 % finansuoja darbdavys. Vis populiariausi tampa apibrėžtų įmokų (DC) planai, pagal kuriuos paprastai darbdavys padengia 65-80 % visų plano išlaidų, o likusią dalį įneša darbuotojai. Dabar tampa gana įprasta įmonės įmokas susieti su darbuotojo įmokomis. Tokiu atveju plane numatomi skirtingi įmokų dydžiai (mažiausias, vidutinis ir didžiausias), kuriuos darbuotojas gali pasirinkti. (Pension Funds Online)

Dalyvavimas. Profesiniai pensijų planai yra skirti privataus sektoriaus darbuotojams, dauguma jų yra susiję su didelėmis įmonėmis arba tarptautinėmis įmonėmis (European Commission et al., 2021, p. 122). Diskriminacija aprėpties srityje yra draudžiama, tačiau leidžiami skirtingų kategorijų darbuotojų įmokų ir išmokų struktūros skirtumai, jei jie pagrįsti objektyviais kriterijais. Planai gali būti padalinti į sub-planus skirtingoms darbuotojų kategorijoms (IOPS, 2018a).

Darbuotojų dalyvavimas profesinių pensijų schemose yra žemas - EBPO duomenimis, 2018 m. tik 13 proc. darbuotojų, įtrauktų į socialinės apsaugos sistemą, gavo išmokas pagal profesinių pensijų planą. Savarankiškai dirbantys, budintys darbuotojai, laikinųjų agentūrų darbuotojai, atsitiktiniai ir sezoniniai darbuotojai profesinių pensijų schemose nedalyvauja. Kitų tipų nestandartiniai darbuotojai galėtų būti įtraukti į šiuos planus, tačiau tai priklauso nuo įsipareigojimų, kuriuos įmonė prisiima savo darbuotojų atžvilgiu. (European Commission et al., 2021, p. 122)

Pensijų fondai ir jų reguliavimas. Pensijų fondai Ispanijoje yra atskiri juridiniai asmenys, sukurti kaip vieno ar kelių mokesčių reikalavimus atitinkančių pensijų planų turto saugykla. Nuo 2007 m. lapkričio mėn. pagal vieną planą galima pasiūlyti dvi investavimo strategijas (anksčiau buvo leidžiama tik viena investavimo strategija). Teisės aktai numato,

jog yra būtinas investicijų valdytojo ir depozitoriumo paskyrimas. Investicijų valdytojo pasirinkimas yra apribotas, nes jis turi būti arba registruotas pensijų fondo valdytojas, kuris gali būti tik specializuota įmonė, legaliai įsikūrusi Ispanijoje, arba draudikas (Pension Funds Online).

Įmokoms į pensijų fondus taikomos mokesstinės lengvatos, jos yra susiję su darbuotojo amžiumi ir įmokų dydžiu per metus: didžiausia jungtinė darbuotojo/darbdavio įmokų suma, kuriai taikoma mokesčių lengvata, neturi viršyti 10 000 eurų 50- ties metų ir jaunesniems darbuotojams arba 30% darbo užmokesčio, atsižvelgiant į tai, kuri suma mažesnė. 50 – ties metų ir vyresniems asmenims suma buvo sumažinta iki 12 000 eurų arba 50% darbo užmokesčio, atsižvelgiant į tai, kuri suma mažesnė. Išmokos apmokestinamos kaip pajamos. Siekiant paskatinti darbuotojus mokėti anuitetą, buvo panaikinta vienkartinių išmokų mokesčių lengvata (Pension Funds Online).

Ispanijos teisinėje bazėje šių metų liepos 1 d. buvo paskelbtas 2006 m. birželio 30 d. Įstatymas Nr. 12/2022 (Boletín Oficial Del Estado, 2022), reglamentuojantis profesinių pensijų sistemų skatinimą ir iš dalies keičiantis Karališkąjį įstatymų leidybos dekretą Nr. 1/. 2002 m. lapkričio 29 d. Šiuo teisės aktu siekiama supaprastinti profesinių pensijų sistemų skatinimo ir valdymo procesus, įtraukiant taisykles dėl naujų atvirų valstybinių profesinių pensijų fondų ir įvedant naujus „supaprastintus“ profesinių pensijų planus. Remiantis šiuo teisės aktu, sukuriamos pensijų schemas, kurios gali būti tokios:

- Darbo pensijų schemas, kurias skatina į sektorines kolektyvines sutartis įtrauktos įmonės, įgyvendinančios savo darbuotojų pensijų įsipareigojimus, ypatingą dėmesį skiriant jų įgyvendinimui mažose ir vidutinėse įmonėse;
- Viešojo sektoriaus užimtumo pensijų schemas, kurias skatina viešojo administravimo institucijos, įskaitant vietines korporacijas, subjektus ir jų išlaikomų asmenų įstaigas, įgyvendinančias savo darbuotojų pensijų įsipareigojimus;
- Savarankiškos arba savarankiškai dirbančių asmenų pensijų schemas, kurias skatina savarankiškos arba savarankiškai dirbančių asmenų asociacijos, federacijos, konfederacijos arba profesinės sąjungos, profesinės asociacijos arba socialinės apsaugos savidraudos draugijos, kuriose dalyviai yra tik savarankiškai dirbantys asmenys;

- Pensijų schemos darbo partneriams ir darbo partnerių kooperatyvams ar darbo draugijoms bei joms atstovaujančioms organizacijoms. (Publicada la ley para el..., 2022)

Naujieji supaprastinti pensijų planai kartu su DC profesinių pensijų planais išėjus į pensiją bus laikomi kaip bendrai finansuojami pensijų fondai, kuriuos tvarkys Aprėpties (angl. *Ministry of Inclusion*) bei Socialinės apsaugos ir migracijos ministerija (angl. *Social Security and Migration*), jie taip pat galės suteikti draudimą kitiems nenumatytiems atvejams, jei asmuo yra pilnai apdraustas. Visos įmonės, įtrauktos į pramonės darbuotojų statutu pagrįstą kolektyvinę darbo sutartį, kurioje numatyta, kad jų darbuotojų pensiniai įsipareigojimai bus dengiami pagal supaprastintą pramonės profesinių pensijų planą, turės prisijungti prie šio plano, jei to reikalaujama sutartyje. Taisyklės dėl darbdavių įmokų bus tokios, kaip nurodyta susitarime, nors darbdaviai gali pagerinti šias sumas. Be to, šakos kolektyvinėse darbo sutartyse šakos įmonėms gali būti suteikta galimybė neprisijungti prie supaprastinto šakos plano su sąlyga, kad jos sutinka sudaryti savo profesinių pensijų planą, kurio sąlygos jokių būdu negali būti prastesnės už šakos plano sąlygas. (Spain: Law encouraging occupational..., 2022)

Nauji supaprastinti pensijų planai, taip pat apibrėžtų įmokų profesinių pensijų planai, skirti nenumatytiems išėjimo į pensiją atvejams, gali prisijungti prie bendrų skatinamųjų pensijų fondų, kuriuos skatins įtraukties, socialinės apsaugos ir migracijos ministerija, nepažeidžiant to, kad jie gali pasiūlyti draudimą kitiems nenumatytiems atvejams, jei yra visiškai apdrausti. Sukuriami vadinamieji supaprastinti profesinių pensijų planai, kurie gali būti tokie:

- Įmonių, įtrauktų į šakos kolektyvines sutartis, skatinami užimtumo pensijų planai, kuriais įgyvendinami darbuotojų pensijų įsipareigojimai, ypatingą dėmesį skiriant jų įgyvendinimo skatinimui mažosiose ir vidutinėse įmonėse.
- Viešojo sektoriaus darbuotojų pensijų planai, kuriuos skatina viešojo administravimo institucijos, įskaitant vietos korporacijas ir nuo jų priklausomus subjektus bei įstaigas, kurios įgyvendina pensijų įsipareigojimus savo darbuotojams.
- Savarankiškai dirbančių arba savarankiškai dirbančių darbuotojų pensijų planai, kuriuos skatina savarankiškai dirbančių arba savarankiškai dirbančių darbuotojų asociacijų, federacijų, konfederacijų ar sąjungų, profesinių sąjungų, profesinių

asociacijų ar savitarpio pagalbos bendrovių asociacijos, kurių dalyviai yra tik savarankiškai dirbantys arba savarankiškai dirbantys darbuotojai.

- Kooperatinių ir darbuotojams priklausančių bendrovių darbuotojų ir kooperatyvų narių pensijų sistemos, kurias skatina kooperatinės ir darbuotojams priklausančios bendrovės ir joms atstovaujančios organizacijos. (Publicada la ley para el..., 2022)

Supaprastinti profesinių pensijų planai turės būti apibrėžtų įmokų pensijų planai, tačiau jei juose numatytos apibrėžtos išmokos apdraustojo mirties, nuolatinio nedarbingumo ir priklausomybės atveju, taip pat išmokos, garantuojamos naudos gavėjams įvykus bet kokiam nenumatytam įvykiui, ir jų grąžinimas, jos turi būti išsamiai išdėstytos būtinose draudimo sutartyse, kurių reikalauja planas, kuris jokia būdu neprisiims su šiomis išmokomis susijusios rizikos. Naujosios nuostatos aiškiai apibrėžia supaprastintų profesinių pensijų planų sudarymo ir įforminimo procesą, taip pat būtiną jų specifikacijų turinį ir jų keitimo taisykles, taip pat jų priežiūros komitetų ir valdymo organų taisykles. Įstatyme numatytas pakeitimas, kad profesinių pensijų planai negalės nustatyti ilgesnių nei vieno mėnesio lengvatinių laikotarpių, per kuriuos dirbantieji abonentai galės naudotis pensijų fondais. Įstatymas įsigalios 2023 m. sausio 1 d. (Spain: Law encouraging occupational..., 2022)

Apibendrinant, Ispanijoje veikia trijų pakopų pensijų sistema, kurią sudaro dosni ir dominuojanti valstybinė pensijų sistema, profesinės ir privačios asmeninės pensijų sistemos. Ispanijoje papildomų pensijų sistemos – profesinės ir privačios asmeninės - yra savanoriškos ir taikomos pagal apibrėžtų įmokų (DC) schemą. Dalyvavimą profesinių pensijų kaupime šalies įmonės siūlo kaip papildomą priemonę savo darbuotojams. Ispanijoje profesinės pensijos siūlomos tik dirbantiems privačiame sektoriuje ir skirtingų kategorijų darbuotojams įstatymiškai yra leidžiami nevienodi išmokų struktūros planai. Profesinių pensijų išmokos apima išėjimo į pensiją, invalidumo ar mirties atvejus, o esant ypatingiems atvejams, išmokos gali būti išmokamos ir anksčiau laiko. 2022 m. Ispanijos profesinių pensijų reglamentavimo teisinė bazė papildyta teisės aktu, kuriuo įtvirtinamos taisyklės dėl naujų atvirų valstybinių profesinių pensijų fondų ir dėl naujų supaprastintų profesinių pensijų planų įvedimo, siekiant supaprastinti profesinių pensijų sistemų skatinimo ir valdymo procesus.

3.2.4. Prancūzija

Profesinių pensijų vieta Prancūzijos pensijų sistemos struktūroje. Prancūzijos pensijų sistema sudaryta iš valstybinių, profesinių ir asmeninių privačių pensijų sistemų. Pagrindinė valstybinė pensijų sistema darbuotojams garantuoja senatvės pensiją. Ją administruoja Prancūzijos nacionalinė samdomų darbuotojų pensijų sistema (Caisse nationale d'assurance vieillesse des travailleurs salariés). Įmokas moka: darbdavys (60 %) ir darbuotojas (40 %). 2022 m. bendras mokėtinas tarifas sudaro 15,45 % darbo užmokesčio, neviršijančio 41 136 EUR (t. y. metinės socialinio draudimo ribos), ir 2,30 % viso darbo užmokesčio. Įmokos didžiaja dalimi yra ribojamos. Visi darbuotojai, kuriems taikoma bendroji socialinio draudimo sistema (régime général), privalo dalyvauti papildomame pensijų plane (Socialinės apsaugos kodekso L. 921-1 skirsnis). (Montanier et al., 2022)

Valstybinės pensijos yra integruotos į socialinės apsaugos sistemą, jos aprėpia bendrą schemą (kuri apima du trečdalius dirbančiųjų), žemės ūkio, savarankiškai dirbančių asmenų bei tam tikros specifinės srities darbuotojams (traukinių mašinistams, valstybės tarnautojams ir kt.) skirtas schemas. Šios pensijų sistemos veikia einamojo mokėjimo (PAYG) principu pagal taškų sistemą ir yra finansuojamos iš darbdavio ir darbuotojo įmokų (IOPS, 2017).

Privaloma bazinė bei papildoma socialinio draudimo sistema, finansuojama iš įmokų ir teikianti su darbo užmokesčiu susietas pensijas, priklauso nuo įmokų ir draudimo trukmės. Pagal bendrąją schemą samdomiems darbuotojams pensijinis amžius nustatomas taip: jeigu sukauptas minimalus draudimo laikotarpis, tuomet pensija 60 metų asmenims. Jeigu nesukauptas - 65 metai asmenims. Pensinis amžius kasmet laipsniškai didinamas iki 67 metų. Papildomos sistemos samdomiems darbuotojams ir administracijos personalui: nuo 65 ir 67 metų arba gavus pilną bazinės pensijos dydį. (Burkevica et al., 2018)

Profesinių pensijų sistemos yra dviejų rūšių: privalomos profesinės schemas, valdomos privačių kompanijų bendrai su valstybinėmis institucijomis (AGIRC ir ARRCO), veikiančios PAYG principu ir savanoriškos profesinio bei kolektyvinio darbuotojų draudimo sutartys, kurias klientams gali suteikti draudimo bendrovės. Dalyvavimas trečiojoje, mažiausiai išplėtotoje, pensijų kaupimo pakopoje - asmeniniuose pensijų planuose - yra savanoriškas (IOPS, 2017).

Profesinių pensijų sistemos teisinis reglamentavimas. Privalomosios profesinės schemas anksčiau buvo valdomos dviejų asociacijų:

- Bendroji pensijų įstaigų asociacija AGIRC (*Association générale des institutions de retraites des cadres*), sudaryta 1947 m. kovo 14 d. kolektyvine sutartimi. Ji apėmė vadovaujančius ir panašaus statuso darbuotojus („vyresniosios baltosios apykaklės“), o atlyginimo dalis buvo tarp socialinio draudimo viršutinės ribos (41 136 EUR 2021 m.) ir aštuonių kartų viršijančią viršutinę ribą (329 088 EUR 2021 m.).
- Darbuotojų papildomų pensijų sistemų asociacija ARRCO (*Association pour le régime de retraite complémentaire des salariés*), sukurta 1961 m. gruodžio 8 d. kolektyvine sutartimi. Ji apėmė nevadovaujančiųjų darbuotojų atlyginimo dalį, iki trijų kartų viršijančią metinę socialinio draudimo viršutinę ribą (2021 m. – 123 408 EUR).

Prancūzijoje darbdavys gali sukurti profesinę pensijų sistemą visiems savo darbuotojams arba vienai ar kelioms kategorijoms, remdamasis objektyviais kriterijais. Yra apibrėžtų įmokų planai (darbdavys įsipareigoja mokėti nustatyto dydžio įmokas) ir apibrėžtų išmokų planai (darbdavys įsipareigoja nustatyti pensijos dydį). Be to, darbdavys gali nuspręsti sudaryti kolektyvinį pensijų kaupimo planą, skirtą leisti darbuotojams kaupti pensijų santaupas. Išėjęs į pensiją darbuotojas galės pasirinkti, ar jas kaupti kaip pensiją, ar kaip vienkartinę išmoką. Planas turi apimti visus darbuotojus. Kiekvienas darbuotojas gali mokėti darbdavio mokamas neprivalomas arba privalomas pelno dalybų premijas į šį planą arba mokėti savanoriškai; darbdavys taip pat gali mokėti įmokas, kurių viršutinė riba nustatyta įstatymu (*Occupational pension schemes in France, 2019*). Siekiant suderinti visų rūšių apibrėžtų įmokų planų (įskaitant kolektyvinio pensijų kaupimo planą) taisykles, 2019 m. sausio 1 d. AGIRC ir ARRCO susijungė pagal 2017 m. lapkričio 17 d. tarpprofesinį nacionalinį susitarimą, kuriuo buvo panaikintos ir pakeistos ankstesnės kolektyvinės sutartys (Montanier et al., 2022), taip pat panaikintas reikalavimas išdirbti tam tikrą laiką konkrečioje bendrovėje.

Pagal AGIRC-ARRCO schemą darbuotojas moka 40%, o darbdavys - 60% įnašų. Įmokos atitinka 7,87 % darbuotojo atlyginimo iki viršutinės socialinio draudimo ribos ir 21,59 % atlyginimo dalies tarp viršutinės socialinio draudimo ribos ir aštuonis kartus viršijančios viršutinę ribą.

Profesinėse sistemose nustatytas pensinis amžius yra 62 metai. Esant neįgalumui, profesinės pensijos gali būti imtos mokėti anksčiau. Veikia taškų sistema: kiekvienais metais darbuotojai kaupia taškus, proporcingai jų bruto darbo užmokesčiui. Profesinės pensijos

išmokos dydis skaičiuojamas procentais nuo buvusio atlyginimo ir įmokų mokėjimo trukmės, pagal asmens įgytų pensijos taškų vertę. Įstatymai numato galimybę toliau dirbti apmokamą darbą ir kaupti pensijai, tačiau šiuo atveju įmokos negali būti naudojamos naujoms teisėms įgyti pensiją. Į profesinę pensiją Prancūzijoje gali pretenduoti ir užsienio piliečiai, jeigu jie yra sudarę sutartį su bendrove (European Commission et al., 2021, p. 134). Asmens, turinčio teisę (arba galinčio turėti) teisę gauti profesinę pensiją, sutuoktinis gali pretenduoti į pensiją netekus maitintojo (60 % pensijos profesinės schemos) jų mirties atveju (European Commission et al., 2021, p. 140).

Nuo 2015 m. kai kurie darbuotojai gali turėti teisę gauti profesinio draudimo išmoką (*Compte professionnel de prevent*). Dirbantieji sunkiomis sąlygomis (pavyzdžiui, dirba naktinėse pamainose, atlieka pasikartojančias užduotis arba yra veikiami triukšmo), atsižvelgiant į jų dirbamo darbo pavojingumo trukmę ir mastą, taip pat įgyja teisę gauti daugiau pensijos taškų (Montanier et al., 2022).

Profesinių pensijų sistemose veikia nustatytų įmokų schema (DC) - darbdavys įsipareigoja periodiškai mokėti nustatytas įmokas į pensijų sistemą - arba nustatytų išmokų schema (DB) - darbdavys įsipareigoja mokėti pensijos dydį išėjęs į pensiją, kuris priklausys nuo darbuotojo atlyginimo.

Reikia pažymėti, jog Prancūzijos vyriausybė 2017 m. inicijavo įstatymo projektą (dėl kurio iš pradžių turėjo būti balsuojama 2020 m.), ketindama sujungti visas privalomas Prancūzijos pensijų sistemas, įskaitant bendrąją socialinės apsaugos sistemą ir AGIRC-ARRCO sistemą. Ši universali schema turėtų apimti visą Prancūzijos darbo jėgą, nepaisant profesijos. Kiekvienas darbuotojas mokėtų įmokas, atitinkančias 28,12 % atlyginimo, iki trijų socialinio draudimo viršutinės ribos, tačiau ši pensijų reforma laikinai sustabdyta dėl COVID-19 pandemijos (European Commission et al., 2021, p. 135).

Profesinių pensijų plane privalomai dalyvauja visi darbuotojai, kuriems taikoma bendroji socialinės apsaugos sistema (pranc. *regime général*). Sutartis dėl profesinės pensijos kaupimo sudaroma ir gali būti grindžiama dviem skirtingais kontraktais: (1) Darbdavys/darbuotojas: darbdavys prisiima tam tikrus įsipareigojimus savo darbo jėgai. Priklausomai nuo konkrečios schemos, sutartis gali būti sudaryta vienašaliu sprendimu, remtis kolektyvinės sutarties arba visos įmonės sprendimo pagrindu. (2) Darbdavys/draudikas: kuomet darbdavio įsipareigojimų vykdymą užtikrina draudimo bendrovė. Šiuo atveju suteikiamas draudimo polisas, kurį valdo nepriklausoma įstaiga, pvz.,

draudimo įmonė, nenumatytų atvejų įmonė, investicinis fondas arba papildomo pensijų fondas (pastarasis taikys valdymo mokesčius nuo sumokėtų įmokų) (Montanier et al., 2022). Pensijų taupymo planuose gali būti nustatytas minimalus tarnybos įmonėje laikotarpis, kurio reikia, kad darbuotojai galėtų pasinaudoti planu – sutartyje gali būti nustatytas minimalus trijų mėnesių arba 12 mėnesių laikotarpis.

Darbdavys pensinių įsipareigojimų riziką paprastai perduoda draudimo įmonėms ar investiciniams fondams, kurie turi atitikti įstatymu numatytus mokumo reikalavimus. Dauguma Prancūzijos taisyklių dėl mokumo reikalavimų kyla iš Direktyvos 2009/138/EB dėl draudimo ir perdraudimo verslo pradėjimo ir vykdymo (direktyva „Mokumas II“).

Priklausomai nuo pensijų plano sutarties, yra taikomi kai kurie bendrieji reikalavimai, darbdaviui ir draudimo įmonėms, susiję su darbuotojo informavimu, pavyzdžiui: darbdavys kiekvienam darbuotojui turi išduoti plano taisyklių kopiją, draudiko parengtą memorandumą, kai sudaroma arba keičiama sistema, ir informuoti darbuotojų atstovus (*Comité social et économique*). Nuo 2021 m. vasario 28 d., išmokos gavėjui išėjus iš įmonės, darbdavys darbuotojui turi išduoti išrašą, kuriame nurodomos visos darbuotojo papildomos pensijos sistemos teisės. Draudimo įmonė turi kasmet informuoti kiekvieną naudos gavėją apie jo teisę ir paaiškinti, kaip investuojamos į sistemą įmokėtos sumos. Kontroliuojanti institucija, Prancūzijos rizikos ribojimo priežiūros ir pertvarkymo institucija (*Autorité de Contrôle Prudentiel et de Résolution* ACPR), gali reikalauti, kad draudimo įmonė arba investicinis fondas per vieną mėnesį pateiktų atkūrimo planą, jei nepasiekia mokumo atsargos. (Montanier et al., 2022)

Profesinių pensijų fondams, sukurtiems 2017 m. balandžio 6 d. Ordonnance 2017-484, taikomi specialūs mokumo reikalavimai, nustatyti ministro įsakyme (2017 m. liepos 18 d. Dekretas 2017-1173). Pastarajame visų pirma reikalaujama kasmetinį testavimą nepalankiausiomis sąlygomis kontroliuojančiajai institucijai, tačiau netaikoma „Mokumas II“ direktyva (Montanier et al., 2022). 2016 m. gruodžio 9 d. 114 straipsniu leidžiama sukurti naują kategoriją organizacijų, kurių siekiant vykdyti papildomą profesinę pensijų veiklą. Įsakymas dekretu ir įsakymu nustatomos papildomo profesinio pensijų kaupimo fondų (FRPS) steigimo sąlygos. Šis naujas reglamentas leidžia draudikams nevaržyti pagal "Mokumas 2" jų papildomo pensijų kaupimo produktams. Taikomos rizikos ribojimo taisyklės atitiktų "Mokumas 1" kiekybinius reikalavimus kartu su testavimu nepalankiausiomis sąlygomis. ir kokybinės bei atskaitomybės taisyklės, artimos "Mokumas

2". Pagal "Mokumas 2" paprastai teigiama, kad didinant nenusidėvėjusio turto dalį, sukuriamas perteklinis kapitalas, kurį reikia susieti. Pagal FRPS reglamentą galima pastebėti, kad taip yra ne visada. (Moinet, 2019)

Reikia pabrėžti ir tą faktą, kad Prancūzijoje pensijų sistema taip pat grindžiama solidarumu: bedarbiai, nedarbingi asmenys, neįgalieji, mažas pajamas gaunantys darbuotojai ir motinystės atostogose esančios moterys taip pat įgyja teises. Niekas nelieka be išteklių. (Le système de retraite actuel)

Apibendrinant, Prancūzijos pensijų sistemoje veikia dvejopos profesinių pensijų schemas: privalomos profesinės schemas, valdomos privačių kompanijų bendrai su valstybinėmis institucijomis (AGIRC ir ARRCO), veikiančios PAYG principu ir savanoriškos profesinio bei kolektyvinio darbuotojų draudimo sutartys, kurias klientams gali suteikti draudimo bendrovės. Profesinių pensijų sistemos yra sukurtos socialinių partnerių, yra skirtos privataus sektoriaus darbuotojams ir gali sudaryti vidutiniškai 40 % visos pensijos. Profesinės pensijos išmokos dydis skaičiuojamas procentais nuo buvusio atlyginimo ir įmokų mokėjimo trukmės, pagal asmens įgytų pensijos taškų vertę. Profesines pensijas dažniausiai administruoja nepriklausoma institucija, pvz. draudimo bendrovė, investicinis fondas arba profesinės pensijos papildomi fondai, įsteigti pagal 2017 m. balandžio 6 d. ministro įsakymą. Pensijų planai gali būti nustatytų įmokų arba nustatytų išmokų. Draudimo bendrovių ir investicinių fondų mokumo priežiūrą atlieka kontroliuojanti institucija - Prancūzijos rizikos ribojimo priežiūros ir pertvarkymo institucija (ACPR).

3.2.5. Airija

Profesinių pensijų vieta bendroje Airijos pensijų sistemos struktūroje. Airijos pensijų sistemos pagrindas yra įstatymu nustatyta pensijų sistema, kurią sudaro valstybinė pensija, susieta su socialinio draudimo įmokomis ir neįmokinė (socialinė šalpos), nuo pajamų priklausoma išmoka asmenims, kurie neatitinka teisės į įmokinę valstybinę pensiją arba kurie turi teisę gauti tik sumažintą įmokinę pensiją. Amžius, nuo kurio galima gauti valstybinę pensiją (tiek susietą su draudimo įmokomis, tiek socialinę šalpos) yra 66 metai („visiems asmenims, kurie atitinka nustatytas įmokų mokėjimo sąlygas (išėjimas į pensiją nėra tinkamumo sąlyga šiai pensijai gauti)“) (Burkevica et al., 2018). Teisinėje bazėje nuostatų,

leidžiančių anksčiau mokėti valstybinę pensiją, nėra (European Commission et al., 2021, p. 91).

Šalies pensijų sistemoje veikia ir papildomos pensijų schemos – profesinės pensijos (susiję su darbo santykiais) bei asmeniniai privatūs pensijų planai (*Personal Retirement Savings Accounts*, PRSA), įsteigti ir tiesiogiai administruojami pensijų fondo arba finansų įstaigų, veikiančių kaip pensijų teikėjai. PRSA yra apibrėžtų įmokų asmeninis pensijos planas. Šiuo metu minimalus įstatyminis reikalavimas darbdaviams yra suteikti darbuotojams prieigą prie standartinės asmeninės pensijų kaupimo sąskaitos (PRSA), nebent jie per šešis mėnesius nuo darbuotojų darbo pradžios suteikia prieigą prie profesinių pensijų sistemos (The Pensions Authority, 2020). Airijoje profesinės pensijos sudaro apie 30 proc. visų pensijų (Aukščiausioji audito institucija, 2022).

Profesinių pensijų sistemos teisinis reglamentavimas. Airijos profesinių pensijų sistemą reglamentuoja Pensijų įstatymas (*Pensions Act, 1990*). Darbdaviai, dalyvaujantys profesinių pensijų sistemoje, įgyja tam tikrų įpareigojimų ir privalo vykdyti Airijos mokesčių inspekcijos (*Revenue Commissioners*) reikalavimus.

Profesinių pensijų sistemos yra patikos (angl. *trusts*) fondai – tai pasitikėjimu pagrįstos (angl. *trust-based*) struktūros, kurias darbdavys įsteigia savo darbuotojų naudai. Darbdaviai nėra teisės aktais įpareigoti organizuoti profesinių pensijų kaupimo sistemas. Jei darbdaviai nedalyvauja profesinių pensijų sistemoje arba yra tam tikri jų sistemai taikomi apribojimai, pagal įstatymus jie turi užtikrinti, kad jų darbuotojai turėtų prieigą prie bent vieno standartinio PRSA. Yra dviejų tipų PRSA produktai, kuriais gali prekiauti PRSA teikėjai (dažniausiai draudimo bendrovės ir kitos finansų institucijos) - standartiniai ir nestandartiniai - kiekvienam taikomos skirtingos investavimo taisyklės. Susiję arba asocijuoti darbdaviai gali vykdyti grupines schemas, atsižvelgiant į tam tikrus *Revenue Commissioners* reikalavimus. Airijoje veikia keletas pramonės šakų ir pagrindinių patikos schemų, pastarųjų skaičius didėja (The Pensions Authority, 2020).

Darbdaviai, dalyvaujantys profesinėse sistemose, turi nuolatinių pareigų, įsipareigojimų ir funkcijų, susijusių su šiomis sistemomis, kylančias iš teisės aktų - pirmiausia 1990 m. Pensijų įstatymo (su pakeitimais) ir turi laikytis *Revenue Commissioners* reikalavimų bei schemą reglamentuojančių dokumentų. Už sistemos turto administravimą ir investavimą paprastai atsako sistemos patikėtiniai (Francis, 2022).

Profesinių pensijų schemos yra nustatytų įmokų (DC), nustatytų išmokų (DB) ir mišrios. Išmokų kaupimo norma priklauso nuo schemos, paprastai grindžiama dalimi atlyginimo už kiekvienus tarnybos metus (pavyzdžiui, 1/60 arba 1/80 atlyginimo už kiekvienus tarnybos metus). Dauguma sistemų veikia pagal „išlaidų balanso“ modelį, pagal kurį darbuotojo įmokų norma yra fiksuota, o darbdavys privalo sumokėti įmokų likutį, reikalingą išmokoms teikti. Darbdavio ir darbuotojo įmokos kaupiamos pensijų fonduose, kurias dažniausiai valdo draudimo ir pensijų bendrovės; įmokoms taikoma mokesčių lengvata (Francis, 2022).

Plačiausiai yra paplitę nustatytų įmokų (DC) schemos, kurių įnašų dydį nustato finansuojantis darbdavys, arba ji įtvirtinta sutartyje, sudarytoje tarp asmens ir PRSA teikėjo. Pagal šias sutartis mokėtinų profesinės pensijos išmokų dydis nustatomas pagal sumokėtų įmokų dydį ir investicijų grąžą. Kai kurie darbdaviai suteikia darbuotojams galimybę naudotis nustatyto dydžio išmokų (DB) pensijų sistemomis, pagal kurias, plačiąja prasme, mokėtinų išmokų lygis nustatomas pagal darbuotojo atlyginimą ir tarnybos trukmę. Dėl neapibrėžto finansavimo, įsipareigojimo pobūdžio ir papildomos administravimo bei reguliavimo priežiūros, darbdaviai vis rečiau suteikia prieigą prie nustatytų išmokų schemų. Daugelis darbdavių, taikančių nustatytų išmokų schemas, naujiems dalyviams jas jau uždarė. Mišrios schemos yra paplitę mažiausiai, jos vadinamos „pensijų balanso“ planais. Pagal šias sutartis darbuotojams gali būti garantuotas tam tikras lėšų lygis išėjus į pensiją, tačiau fondo teikiamų išmokų lygis nėra garantuotas (Francis, 2022). Airijoje, jeigu darbdavys nesuteikia jums galimybės dalyvauti profesinių pensijų sistemoje arba jei jo sistemai taikomi tam tikri apribojimai, darbuotojams turi būti suteikta galimybė dalyvauti standartinėje PRSA (Occupational Pension, 2022).

Sutartyse dėl profesinių pensijų kaupimo apibrėžiamos dalyvavimo sistemoje trukmės sąlygos - jei darbuotojas išeina iš įmonės pensijų plano su išsaugota išmoka, jis gali perkelti savo išmokų vertę į savo naujojo darbdavio pensijų planą arba PRSA (darbuotojams, kurių stažas įmonės pensijų plane yra mažesnis nei 15 metų). Teisę išlaikyti pensijų išmoką darbuotojas turi tuo atveju, jei dalyvauja profesinės pensijos schemoje ne mažiau 2 metus. Kitu atveju, darbuotojas gali įsigyti išpirkimo obligaciją, kuri yra gyvybės draudimo polisas, skirtas gauti pervedimus iš įmonės pensijų planų (IOPS, 2018b).

Airijoje viešojo sektoriaus profesinių pensijų sistemos - tai teisės aktais nustatyti planai arba patikos principu pagrįsti susitarimai, pagal kuriuos mokamos išmokos viešojo sektoriaus

ar pusiau valstybinių įstaigų darbuotojams. Apskritai tik komercinių valstybinių įstaigų sistemos turi specialų fondą pensijų įsipareigojimams vykdyti. Nekomercinio viešojo sektoriaus, pavyzdžiui, valstybės tarnybos, vietos valdžios, švietimo, kalėjimų tarnybų ir sveikatos priežiūros tarnybų, pensijų sistemos finansuojamos „einamųjų įmokų“ principu. Tai reiškia, kad pensijų išlaidos padengiamos iš einamųjų valstybės išdo išlaidų taip pat, kaip ir viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimai ir darbo užmokestis. Viešojo sektoriaus apibrėžtų išmokų sistemos - tai profesinės pensijų sistemos, pagal kurias išėjus į pensiją mokama nustatyto dydžio pensija, kurios dydis paprastai priklauso nuo darbo stažo ir pajamų išėjus į pensiją arba prieš pat išėjimą į pensiją. (The Pensions Authority, 2022)

Airijos vyriausybė buvo paskelbusi ketinanti iki 2022 m. įvesti automatinio darbuotojų įtraukimo į profesinių pensijų sistemą tvarką, tačiau dėl COVID-19 pandemijos poveikio ekonomikai tai atidėta (Francis, 2022).

Apibendrinant, Airijos pensijų sistemos pagrindas yra valstybinės pensijos, o antroji ir trečioji pakopos – profesinės pensijos bei asmeniniai pensijų kaupimo planai - nėra plačiai išvystytos. Profesinių pensijų sistemose darbuotojas gali dalyvauti per savo darbdavį, nors darbdaviams nėra įstatyminio įpareigojimo privalomai organizuoti profesinių pensijų kaupimo sistemas. Profesinių pensijų sistemos yra patikos fondai, kuriuos darbdavys įsteigia savo darbuotojų naudai. Dalyvavimas juose vyksta sudarius sutartį, įmokos paprastai nustatomos pagal reglamentuojančias sistemos nuostatas ir dokumentus (tame tarpe ir Pensijų įstatyme įtvirtintus finansavimo standartinius reikalavimus). Narių įmokų dydis (jei toks yra) paprastai priklauso nuo schemos. Dauguma profesinių pensijų planų yra nustatytų įmokų (DC) tipo.

Profesinės pensijos yra labai svarbi skurdo prevencijos priemonė. Pagal tai, kaip šalims pavyksta juos įgyvendinti, yra išskirti keturi modeliai.

Pirmasis - **tai liberalusis**, dar kitaip vadinamas anglosaksiškasis modelis, kuriam būdinga rinkos savireguliacija, čia remiamos rinkos jėgos ir siūloma tik minimali socialinė apsauga. Šiuo atveju, valstybės vaidmuo nedidelis, išmokos mažos. Šio modelio šalyse piliečiai patys yra suinteresuoti dalyvauti antros pakopos pensijų kaupime. (Neyr, 2003)

Antrasis modelis - **konservatyvusis**. Čia gerovės valstybė kuriama stiprios šeimos pagrindu. Šiam modeliui priklausančios valstybės siūlo socialinę apsaugą, tačiau jų socialinė politika nukreipta į paramą statuso skirtumus ir tradicines šeimos formas. Šio modelio šalyse

šeimos skatinamos kuo aktyviau dalyvauti darbo rinkoje ir užsigarantuoti didesnes pajamas bei pensijas. Čia pensijos dydis priklauso nuo buvusio atlyginimo dydžio (Neyr, 2003).

Trečiasis modelis – **socialdemokratinis (arba universalusis)**. Šio modelio šalims būdinga tai, kad užtikrinant piliečių gerovę didžiausia atsakomybė tenka valstybei, akcentuojama individo ekonominė nepriklausomybė. (Neyr, 2003)

Ketvirtasis modelis – **Viduržemio** modelis. Šio tipo šalyse atsakomybė už sukauptas lėšas senatvei tenka pačiam individui, o esant nepritekliui, individas kreipiasi pagalbos į šeimą arba vietos bendruomenę. (Guogis, 2000)

Liberaliajam modeliui iš šiame darbe nagrinėtų šalių priklauso Airija. Čia apskritai tik komercinių valstybinių įstaigų sistemos turi specialų fondą pensijų įsipareigojimams vykdyti. Tačiau Airijoje, jeigu darbdavys nesuteikia galimybės dalyvauti profesinių pensijų sistemoje arba jei jo sistemai taikomi tam tikri apribojimai, darbuotojams turi būti suteikta galimybė dalyvauti standartinėje PRSA. Profesinių pensijų sistemos yra pagrįstos pasitikėjimu struktūros, kurias darbdavys įsteigia savo darbuotojų naudai. Darbdaviai nėra teisės aktais įpareigoti organizuoti profesinių pensijų kaupimo sistemas.

Konservatyviajam modeliui priklauso Nyderlandai, Prancūzija. Šiose šalyse profesinių pensijų sistemos apima privataus ir viešojo sektoriaus darbuotojus, įskaitant valstybės tarnautojus. Privalomosios pramonės šakų pensijų sistemos apima visus atitinkamos pramonės šakos darbuotojus, įskaitant privačius ir viešojo sektoriaus darbuotojus. Visų kitų schemų – savanoriškų, tam tikros pramonės šakos ir konkrečios įmonės pensijų schemų – atveju draudimas reguliuojamas galiojančiais schemų reglamentais. Nyderlandų pensijų sistemos antrosios pakopos charakteristikos yra privalomas dalyvavimas, kolektyvinė rizika ir pensijų vertės perkėlimo sistema. Prancūzijoje darbdavys gali sukurti profesinę pensijų sistemą visiems savo darbuotojams arba vienai ar kelioms kategorijoms, remdamasis objektyviais kriterijais. Yra apibrėžtų įmokų planai (darbdavys įsipareigoja mokėti nustatyto dydžio įmokas) ir apibrėžtų išmokų planai (darbdavys įsipareigoja nustatyti pensijos dydį). Be to, darbdavys gali nuspręsti sudaryti kolektyvinį pensijų kaupimo planą, skirtą leisti darbuotojams kaupti pensijų santaupas. Prancūzijos pensijų sistemoje veikia dvejopos profesinių pensijų schemas: privalomos profesinės schemas, valdomos privačių kompanijų bendrai su valstybinėmis institucijomis (AGIRC ir ARRCO), veikiančios PAYG principu ir savanoriškos profesinio bei kolektyvinio darbuotojų draudimo sutartys, kurias klientams gali suteikti draudimo bendrovės.

Socialdemokratiniam modeliui priklauso Švedija. Čia apie 80 proc. darbdavių dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas visiškai ar iš dalies privalomas, o tai garantuoja išėjusio į pensiją asmens ekonominę nepriklausomybę. Profesinių pensijų sistema susideda iš privačiai valdomų schemų, pagrįstų nacionaliniu mastu sudaryta kolektyvine sutartimi tarp darbdavių ir darbuotojų organizacijų. Šios schemas yra žinomos kaip ITP tarnautojams („baltosioms apykaklėms“) ir SAF-LO – darbininkams („mėlynosioms apykaklėms“). ITP profesinė pensija darbuotojui suteikia galimybę gauti senatvės pensiją nuo 55 metų amžiaus bei kitas socialines išmokas atsitikus draudžiamajam įvykiui.

Lyginant Švediją ir Nyderlandus galima pastebėti bendrumą: ir Nyderlanduose, ir Švedijoje reikšmingai didelė dalis darbdavių – maždaug 80 proc. – dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas šiose šalyse yra visiškai ar bent jau iš dalies privalomas.

Tuo tarpu Airijoje, kuri priklauso liberaliajam modeliui, darbdavys neprivalo dalyvauti profesinių pensijų sistemoje. Čia profesinės pensijos sudaro tik apie 30 proc. visų pensijų. Airijoje, jeigu darbdavys nesuteikia jums galimybės dalyvauti profesinių pensijų sistemoje arba jei jo sistemai taikomi tam tikri apribojimai, darbuotojams turi būti suteikta galimybė dalyvauti standartinėje PRSA.

Viduržemio modeliui priklauso Ispanija. Profesinių pensijų planas yra priemonė, kurią dažniausiai naudoja įmonės, siekdamos išplėsti savo įsipareigojimus darbuotojams dėl pensijų kaupimo - 56,42 % visų papildomų pensijų planų yra profesinių pensijų planai. Papildomų išmokų poreikis nebuvo jaučiamas, o profesinių pensijų planai nebuvo labai išplėtoti, nes Ispanijos pirmoji pensijų pakopa užtikrina gerą saugumą. Šiuo metu iki 7 proc. įmonių siūlo kokį nors pensijų planą, nors jie labiau paplitę tarp didesnių darbdavių ir tarptautinėje veikloje dalyvaujančiose įmonėse. Nauji supaprastinti pensijų planai, taip pat apibrėžtų įmokų profesinių pensijų planai, skirti nenumatytiems išėjimo į pensiją atvejams, gali prisijungti prie bendrų skatinamųjų pensijų fondų, kuriuos skatins įtraukties, socialinės apsaugos ir migracijos ministerija, nepažeidžiant to, kad jie gali pasiūlyti draudimą kitiems nenumatytiems atvejams, jei yra visiškai apdrausti.

IŠVADOS

1. Pensijų sistema paprastai įsivaizduojama kaip trijų pakopų sistema, kurioje pirmoji pakopa yra pagrindinė, ji apima visus piliečius ar bent samdomąjį darbą dirbančius gyventojus - tai valstybinės arba socialinio draudimo pensijos, kurias apibrėžia įstatymai ir kurių sklandų veikimą garantuoja valstybė. Antroji pakopa – tai profesinių pensijų sistemos, kurias teikia individualūs darbdaviai, jų asociacijos, profesinės sąjungos. Dalyvavimas profesinių pensijų sistemose dažniausiai yra kolektyvinis, pagal socialinių partnerių sutartį. Trečioji pakopa yra savanoriškas privatus draudimas, kuriuo asmenys rūpinasi patys. Taigi profesinių pensijų schemas ES taikomoje trijų pakopų pensijų klasifikavime yra antrojoje pakopoje, dalyvavimas jose yra susijęs su darbine ar profesine veikla. Galimybė naudotis profesinių pensijų planais yra susijusi su profesiniais santykiais tarp plano nario ir fondą steigiančio subjekto (plano rėmėjo). Profesiniai planai gali būti įsteigti darbdavių ar jų grupių (pvz. pramoninkų asociacijos), darbo ar profesinių sąjungų kartu ar atskirai. Tokius planus administruoti gali tiesiogiai jų steigėjas arba nepriklausomas subjektas. Dalyvavimas profesinių pensijų schemose gali būti privalomas arba savanoriškas.
2. Lietuvoje nuo 2004 m. veikia trijų pakopų pensijų sistema, kurios papildo viena kitą. Šiuo metu pagrindinę mūsų šalies socialinės apsaugos sistemos dalį sudaro pirmoji pakopa – kaupimo sistema, kurioje privalomai dalyvauja kiekvienas dirbantysis, mokantis valstybinio socialinio draudimo įmokas. Antroji pensijų pakopa yra pensijų kaupimo priemonė, kurioje įmokos tiesiogiai susiję su pensijos dydžiu; dalyvavimas šioje pakopoje neprivalomas, tačiau nuo 2019 m. veikia dirbančiojo automatinis įtraukimas. Dalyvavimas trečiojoje pakopoje yra savanoriškas, neprivalomas. Šalyje veikia ir dar dvi pensijų rūšys: už nuopelnus valstybei ir profesiniu pagrindu yra skiriamos valstybinės pensijos, o asmenų grupėms, kurios dėl objektyvių priežasčių negali patys pasirūpinti savimi, mokamos šalpos pensijos. Nuo 2006 m. liepos mėn. Lietuvoje buvo galima steigti profesinių pensijų fondus, tačiau iki šiol neveikia nei vienas profesinių pensijų fondas. Profesinių pensijų kaupimo įstatyme numatyta, kad daugelis profesinių pensijų plano aspektų, įskaitant mokesčių dydį, gali būti deramasi per kolektyvines derybas ir nustatyti kolektyvinėse sutartyse. Pensijų asociacijoje turės būti bent vienas pensijų fondas, kuris savo veikimu panašus į trečiosios pakopos (papildomo savanoriško pensijų kaupimo) pensijų fondo tipą. Tačiau skirtingai nuo trečiosios pakopos pensijų fondo, profesinio pensijų fondo valdyme turės galimybę

dalyvauti patys dalyviai: jie galės savarankiškai apibrėžti dalyvavimo pensijų fonde sąlygas, pasirinkti norimą turto valdytoją ir saugotoją, nustatyti investavimo strategiją, galimas pensijų išmokas. Profesinių pensijų sistemos, nepaisant to, kad 2006 m. buvo priimtas Profesinių pensijų kaupimo įstatymas, Lietuvoje nėra. Socialinio draudimo plėtrą profesinių pensijų fondų srityje apsunkina tai, kad Lietuvoje socialinės apsaugos sistemos reformos kaupiamąjoje pensijų srityje buvo pradėtos vykdyti pagal Pasaulio banko 1994 m. rekomendacijas, kurių esmė – įsteigti profesinius pensijų fondus, finansuojamus valstybinio socialinio draudimo įmokomis.

3. Priklausomai nuo šalyje veikiančio socialinio modelio, profesinių fondų vieta skirtingų Europos valstybių senatvės pensinio aprūpinimo sistemose yra nevienoda. Liberaliajam modeliui iš šiame darbe nagrinėtų šalių priklauso Airija. Čia apskritai tik komercinių valstybinių įstaigų sistemos turi specialų fondą pensijų išsipareigojimams vykdyti. Darbdaviai nėra teisės aktais įpareigoti organizuoti profesinių pensijų kaupimo sistemas. Konservatyviajam modeliui priklauso Nyderlandai, Prancūzija. Šiose šalyse profesinių pensijų sistemos apima privataus ir viešojo sektoriaus darbuotojus, įskaitant valstybės tarnautojus. Nyderlandų pensijų sistemos antrosios pakopos charakteristikos yra privalomas dalyvavimas, kolektyvinė rizika ir pensijų vertės perkėlimo sistema. Prancūzijoje darbdavys gali sukurti profesinę pensijų sistemą visiems savo darbuotojams arba vienai ar kelioms kategorijoms, remdamasis objektyviais kriterijais. Socialdemokratiniam modeliui priklauso Švedija. Čia apie 80 proc. darbdavių dalyvauja II pakopoje, kuri yra profesinių pensijų sistema, jų dalyvavimas visiškai ar iš dalies privalomas, o tai garantuoja išėjusio į pensiją asmens ekonominę nepriklausomybę. Tuo tarpu Airijoje, kuri priklauso liberaliajam modeliui, darbdavys neprivalo dalyvauti profesinių pensijų sistemoje. Viduržemio modeliui priklauso Ispanija. Profesinių pensijų planas yra priemonė, kurią dažniausiai naudoja įmonės, siekdamos išplėsti savo išsipareigojimus darbuotojams dėl pensijų kaupimo. Šiuo metu iki 7 proc. įmonių siūlo kokį nors pensijų planą, nors jie labiau paplitę tarp didesnių darbdavių ir tarptautinėje veikloje dalyvaujančiose įmonėse. Nauji supaprastinti pensijų planai, taip pat apibrėžtų įmokų profesinių pensijų planai, skirti nenumatytiems išėjimo į pensiją atvejams, gali prisijungti prie bendrų skatinamųjų pensijų fondų, kuriuos skatins įtraukties, socialinės apsaugos ir migracijos ministerija, nepažeidžiant to, kad jie gali pasiūlyti draudimą kitiems nenumatytiems atvejams, jei yra visiškai apdrausti.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautinės konvencijos

1. Convention Concerning Minimum Standards of Social Security (1952). ILO C102.

Europos Sąjungos direktyvos

2. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 3 d. Direktyva 2003/41/EB dėl įstaigų, atsakingų už profesinių pensijų skyrimą, veiklos ir priežiūros. *OL L* 235, p. 10.
3. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2016 m. gruodžio 23 d. direktyva (ES) 2016/2341 dėl profesinių pensijų įstaigų (PPI) veiklos ir priežiūros. *OL L* 354/3, p. 37.

Nacionaliniai teisės aktai

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
5. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 59-1153.
6. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3085.
7. Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymas (2003). *Valstybės žinios*, 75-3472.
8. Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 82-3248.
9. Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 21, 25, 33, 56, 57, 67 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 77-3723.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Knygos

10. Bitinas, A. (2011). *Socialinė apsauga Europos Sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas*. Monografija. Vilnius: MES.
11. Bitinas, A., Litvaitienė, J., Tartilas, J. (2011). *Socialinės apsaugos teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio Universiteto Leidybos Centras.

12. Bitinas, A., Cirtautaitė-Kaminskienė, S., Petrylaitė, V. (2020). *Socialinės apsaugos teisė*. Vilniaus Universiteto Vadovėlis. Vilnius: VU leidykla.
13. Guogis, A. (2000). *Socialinės politikos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
14. Lazutka, R. et. al. (2013). *Socialinis draudimas Lietuvoje: kontekstas, raida, rezultatai*. Monografija. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
15. Pieters, D. (1998). *Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus*. Vertė R. Dūdienė. Vilnius: Eugrimas.
16. Schulte-Mimbering, U. et al. (1998). *Socialinė apsauga: tikslas, reikšmė, įtaka ir organizacinė struktūra*. Kelnas: Vokietijos draudimo teorijos ir praktikos bendrovė.

Straipsniai

17. Bitinas, A. (2015). Profesiniai pensijų fondai: teisinis reguliavimas ir problemos. *Teisė*, 95, 7-19.
18. Lazutka, R. (2002). Pensijų ekonomikos principai. *Pinigų studijos*, 4, 63-79.
19. Lazutka, R. (2007). Pensijų sistemų raida Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, 18 (2), 64-80.
20. Nikitinas, V. (2003). Pensijų fondų raida ir ypatybės. *Jurisprudencija*, 40 (32), 101-106.
21. Tapia, W. (2008). Description of Private Pension Systems. *OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions*, 22, 1-85.

Disertacijos

22. Aidukaitė, J. (2004). *The Emergence of the Post-Socialist Welfare State – the case of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, sociologija (05S), Södertörn Högskola. Huddinge: Södertörn Högskola.
23. Gudaitis, T. (2010). *Pensijų sistemos reformos rezultatų vertinimas (Lietuvos atvejis)*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, ekonomika (04S), Vilniaus Universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Elektroniniai leidiniai

24. European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (2021). *2021 pension adequacy report : current and future income adequacy in old age in the EU. Volume 2, Country profiles*. Publications Office of the European Union, <https://data.europa.eu/doi/10.2767/765944>

25. European Commission. (2021). *Country fiche on pensions for the Netherlands (AR 2021)*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/nl_-_ar_2021_final_pension_fiche.pdf
26. OECD. (2005). *Private Pensions: OECD Classification and Glossary*. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/9789264017009-en-fr>

TEISMŲ PRAKTIKA

Konstitucinio Teismo jurisprudencija

27. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 23-546.

KITI ŠALTINIAI

28. Aukščiausioji audito institucija. (2022). *Pensijų sistemos pokyčių vertinimas*. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/24096/pensiju-sistemos-pokyciu-vertinimas> [žiūrėta 2022-11-14]
29. Boletín Oficial Del Estado. (2022). N 157, Sec I, Pag. 92358, prieiga per internetą: <https://www.boe.es/boe/dias/2022/07/01/pdfs/BOE-A-2022-10852.pdf>
30. Burkevica I., Humbert A. L., Oetke N., Paats M. (2018). Moterų ir vyrų pensijų skirtumus Europos Sąjungoje. Mokslinis pranešimas
31. Collectum. *A guide to the Swedish pension system*. Prieiga per internetą: <https://collectum.se/en/startpage/private/your-occupational-pension-itp/a-guide-to-the-swedish-pension-system/the-itp-occupational-pension>
32. Fora. *SAF-LO Collective Pension*. Prieiga per internetą : <https://www.fora.se/english/for-employees/about-saf-lo-collective-pension/>
33. Francis, D. (2022). *Regulation of State and Supplementary Pension Schemes in Ireland: Overview*. Prieiga per internetą: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/9-549-8052?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/9-549-8052?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)
34. International Social Security Organization. *Social security: A fundamental human right.*, Prieiga per internetą: <https://ww1.issa.int/about/socialsecurity>.
35. Independent Evaluation Group. (2006). *Pension Reforms and the Development of Pension Systems: An Evaluation of World Bank Assistance*. Prieiga per internetą:

- <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6956/355210Pension0reform01OFFICIAL0USE1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
36. IOPS. (2017). *IOPS Countries Profiles – France*. Prieiga per internetą: <http://www.iopsweb.org/resources/IOPS-profile-France-2017.pdf>
 37. IOPS. (2018a). *IOPS country profile: Spain*. Prieiga per internetą: <http://www.iopsweb.org/resources/44878367.pdf>
 38. IOPS. (2018b). *IOPS Country Profiles – Ireland*. Prieiga per internetą: <http://www.iopsweb.org/resources/39574324.pdf>
 39. *Le système de retraite actuel*. Prieiga per internetą: <https://travail-emploi.gouv.fr/retraite/le-systeme-de-retraite-actuel/> [Žiūrėta 2022-11-19]
 40. Lietuvos bankas. (2018). *2018 m. metų ataskaita*. Prieiga per internetą: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/21926_62e93b203766c9006930860435e29452.pdf
 41. Medaiskis, T. (2010). *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/pensija/>
 42. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. (2008). *The Old age pension system in the Netherlands*. Prieiga per internetą: <http://www.iopsweb.org/resources/48238337.pdf>
 43. Moinet, F. (2019). *Opportunités et contraintes de la nouvelle réglementation des FRPS pour un portefeuille de retraite entreprise*. 'Institut des Actuaire. Prieiga per internetą: [http://www.ressources-actuarielles.net/EXT/ISFA/1226-02.nsf/769998e0a65ea348c1257052003eb94f/c02fb2db261e3755c1258279004d57bd/\\$FILE/MOINET.pdf](http://www.ressources-actuarielles.net/EXT/ISFA/1226-02.nsf/769998e0a65ea348c1257052003eb94f/c02fb2db261e3755c1258279004d57bd/$FILE/MOINET.pdf)
 44. Montanier, P., Kovac, J. (2022). *Regulation of State and Supplementary Pension Schemes in France: Overview*. Prieiga per internetą: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-549-1945?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/1-549-1945?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)
 45. Neyr, G. (2003). *Gender and Generations Dimensions in Welfare-State Policies*. Max-Planck-Institut für demografische Forschung. Prieiga per internetą: <https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2003-022.pdf>
 46. *Occupational Pension*. (2022). Prieiga per internetą: <https://www.ccpic.ie/consumers/money/pensions/occupation-pension/> [Žiūrėta 2022-11-18]
 47. *Occupational pension schemes in France*. (2019). Prieiga per internetą: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=4e5efb5b-40c2-4c1d-a33d-e70b7dc7bb52> [žiūrėta 2022-11-18]

48. Pension Funds Online. *Pension System in Spain*. Prieiga per internetą: <https://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/spain>
49. *Publicada la ley para el impulso de los planes de pensiones de empleo*. (2022). Prieiga per: https://www.garrigues.com/es_ES/noticia/publicada-ley-impulso-planes-pensiones-empleo [žiūrėta 2022-08-06]
50. *Spain: Law encouraging occupational pension plans published*. (2022). Prieiga per internetą: https://www.garrigues.com/en_GB/new/spain-law-encouraging-occupational-pension-plans-published [žiūrėta 2022-11-17]
51. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2020). *Įmokos į pensijų fondus pagal Pensijų kaupimo įstatymo 8 str. 4 dalį*. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/%C4%AEmokos-%C4%AF-pensij%C5%B3-fondus-pagal-pensij%C5%B3-kaupimo-%C4%AFstatymo-8-str.-4-dal%C4%AF-1> [žiūrėta 2022-11-17]
52. The Pensions Authority. (2020). *Personal Retirement Savings Accounts (PRSAs): A consumer and employers' guide to PRSAs*. Prieiga per internetą: https://www.pensionsauthority.ie/en/employers/checklists_and_guides/prsas_-_a_consumer_and_employers_guide1.pdf
53. The Pensions Authority. (2022). *Public sector occupational pensions*. Prieiga per internetą: https://www.pensionsauthority.ie/en/lifecycle/private_pensions/public_sector_occupational_pensions/ [žiūrėta 2022-11-16]
54. Werner, E. et. al. (2011). *Pension systems in the EU - Contingent Liabilities and Assets in the Public and Private Sector*. European Parliament. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/464456/IPOL-ECON_ET\(2011\)464456_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/464456/IPOL-ECON_ET(2011)464456_EN.pdf)

SANTRAUKA

Profesinės pensijos Lietuvos ir Europos Sąjungos valstybėse

Ieva Pėstininkaitė

Magistro darbe analizuojamas profesinių pensijų institutas Lietuvoje ir pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse. Ši tema atskleidžiama aptariant profesinių pensijų vietą pensijų sistemoje ir analizuojant profesinių pensijų teisinį reglamentavimą. Pensijų sistema yra trijų pakopų sistema, kurioje profesinės pensijos apima antrąją pakopą. Dalyvavimas jose dažniausiai yra kolektyvinis, pagal socialinių partnerių sutartį.

Darbe analizuojamas profesinių pensijų teisinis reglamentavimas Lietuvoje. Lietuvoje atsirado galimybė steigti profesinių pensijų fondus nuo 2006 m. liepos mėn., tačiau šio darbo rašymo metu neveikia nei vienas profesinių pensijų fondas. Taip pat darbe yra analizuojamos Švedijos, Nyderlandų, Ispanijos, Prancūzijos ir Airijos profesinių pensijų sistemos. Priklausomai nuo šalyje veikiančio socialinio modelio, profesinių fondų vieta Europos valstybių senatvės pensinio aprūpinimo sistemose yra nevienoda. Airijoje, vyraujant liberaliajam modeliui, nėra darbdaviams įpareigojimo organizuoti profesinius fondus. Nyderlanduose ir Prancūzijoje vyrauja konservatyvusis modelis, kai dalyvavimas antrojoje pakopoje yra privalomas. Socialdemokratiniam modeliui priskiriama Švedija, kurioje dalyvavimas profesinių pensijų fonduose yra visiškai ar iš dalies privalomas. Ispanija priklauso viduržemio modeliui, kur profesinės pensijos nebuvo labai paplitusios kadangi pirmosios pakopos pensijos užtikrino gerą saugumą. Ispanijoje profesinių pensijų planai yra priemonė darbdaviams išplėsti savo įsipareigojimus darbuotojams dėl pensijų kaupimo ir šalyje veikia kelių tipų pensijų planai.

SUMMARY

Occupational Pensions in Lithuania and European Union Countries

Ieva Pēstininkaitė

This masters thesis analyzes occupational pensions in Lithuania and chosen European Union countries. The topics of occupational pensions role in pension system and analysis of occupational pensions legal regulation is discussed. Pension system is usually made up of three pillars, in which second pillar includes occupational pensions. Participation in them is usually collective, based on agreements between social partners.

The thesis analyzes legal regulation of occupational pensions in Lithuania. Since July of 2006, there has been a legal basis to establish occupational pension funds in Lithuania but at the time this thesis is written, there hasn't been any funds established. This thesis also analyzes occupational pension systems in Sweden, Netherlands, Spain, France and Ireland. Depending on which social model prevails in the country, the place of occupational pensions in Europe's countries isn't identical. In Ireland, where there's a liberal social model, there is no obligation to organize occupational pension funds. Netherlands and France, as an example of conservative social model, participation in second pillar is mandatory. Sweden, where social democratic model prevails, participation in occupational pensions funds is fully or semi mandatory. In Spain, representative of mediterranean social model, occupational pension funds weren't very common because first pillar pensions ensured good security. Occupation pension funds are a way for employers to extend their obligation to employees in regards to pension plans and there are several types of pension plans in the country.